

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Jūratė Valantinaitė

Edukologijos magistrantūros studentė

**VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ POŽIŪRIS
Į MOKYMAŠI, KAIP PRIELAIDA REALIZUOJANT
TEISĘ Į AUKŠTAJĄ MOKSLĄ**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinė vadovė
Dr. B. Šilėnienė

Šiauliai, 2008

Darbas originalus..... Jūratė Valantinaitė
(studento parašas)

IVADAS

Aktualumas: Šiandien vis labiau kreipiamas dėmesys į globos namuose gyvenančių auklėtinių problemas. Galvojama kaip, kokiais būdais jiems padėti.

Šiame darbe aktualu išsiaiškinti, kaip motyvuojami vaikai globos namuose siekti mokslų. Ar vaikai supažindinami su lengvatomis, kokia parama suteikiama, kol jie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, profesinėje ar aukštojoje mokykloje ir pirmą kartą įgyja profesinę kvalifikaciją, bet ne ilgiau kaip iki 24 metų.

Dabartinė mūsų visuomenė – tai besimokanti visuomenė, aktualu sužinoti, kiek globos namų vaikų įgysiančių vidurinį mokslą pasirenks toliau tęsti mokslus ir įgyti profesiją, kaip ateities garantą.

Lietuvos Respublikos nutarime, dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005 – 2008 metų patvirtinimo, pastebima, kad dažniausia našlaičiai pasirenka profesines mokyklas dėl to, kad nereikia mokėti už mokslą, lengviau galima gauti bendrabutį, o įstojus į aukštąją mokyklą tėvų globos netekusiam asmeniui pačiam reikia stengtis susirasti bendrabutį ar kitą būstą, gauti papildomų lėšų studijoms ar pragyventi, kol mokosi. Be to, būtina skatinti globėjus (rūpintojus), vaikų globos įstaigų darbuotojus ugdyti tėvų globos netekusiam asmeniui norą įgyti tokį profesinį ar aukštąjį išsilavinimą, kuris leistų konkuruoti darbo rinkoje.

Sociologai M. D. Heather (1999), M. Finkestein, M. Wamsley (2002), I.Martin (2003) nagrinėja problemas susijusias su globos namuose augančiais vaikais. Nes šiuose namuose augantys vaikai susiduria su didesnėmis problemomis, nei šeimoje augantys vaikai. Vaikų namuose augantiems auklėtiniams sunkiau įsitvirtinti visuomenėje. Jiems sunkiau formuluoti savo mintis, gėdysi savo nuomonės, mano, kad bus išpeikti ir išjuokti, todėl sunkiau po vidurinės tęsti mokslus. Svarbu, kad šiuos vaikus skatintų ir palaikytų mokytojai, tuomet vaikai pasitikės savo jėgomis ir galimybėmis. Mokytojų bei visuomenės požiūris į globos namų auklėtinius kenkia patiems vaikams. Kaip tik suaugusieji privalo šiuos vaikus palaikyti, skatinti tobulėti, o ne smerkti. Šių vaikų psichologinė būseną labai trapi, kuo labiau juos palaikys mokykloje, tuo labiau jie norės tobulėti ateityje, siekti mokslų.

Nors analogiškais temomis atliekama nemažai tyrimų, naudinga nuolatos tęsti šiuos tyrimus, kadangi nuolat besikeičiančioje mūsų visuomenėje, keičiasi ir vaikų globos įstaigose gyvenančių auklėtinių problemos, motyvacija mokytis, įgyti profesiją.

Problema:

Mūsų akimis tai, kad vaikai augantys globos namuose įgiję vidurinį išsilavinimą nesirenka aukštojo mokslo yra problema. Tačiau reikia išsiaiškinti, ar jiems sudaromos visos įmanomos sąlygos siekti aukštojo mokslo.

Objektas: Globos namų auklėtinių ir juos mokančių mokytojų požiūris į mokslą.

Hipotezė: Tikėtina, jog 9 – 12 klasėse besimokantys globos namų auklėtiniai skirtingai vertina mokslo svarbą.

Tikslas: Nustatyti vaikų globos namuose gyvenančių auklėtinių ir juos mokančių mokytojų požiūrį į mokslą ir su juo susijusias problemas.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie vaiko teisę į mokslą.
2. Išsiaiškinti, kaip savo teise į mokslą gali pasinaudoti globos namuose gyvenantys auklėtiniai.
3. Išanalizuoti globos namų auklėtinių ateities perspektyvas.
4. Išsiaiškinti pedagogų, mokančių vaikų globos namų auklėtinius, nuomonę apie galimybę šiems vaikams siekti aukštojo mokslo.
5. Apibendrinti tyrimo rezultatus bei pateikti išvadas.

Metodai:

- literatūros ir EBSCO šaltinių analizė;
- anketinė apklausa;
- kiekybinė ir kokybinė tyrimo rezultatų analizė.

Tyrimo organizavimas: šiame darbe atlikta socialinė diagnostika, kiekybinė analizė. Mokymosi motyvacija – pasaulinė problema todėl šios srities diagnostiniai tyrimai aktualūs teoriniu bei lyginamuoju požiūriu. Taikyta socialinės diagnostikos instrumentas anoniminė anketa, kuri padėjo atskleisti rūpimas socialines ir pedagogines tendencijas.

Tyrimo etapai:

Pirmajame etape (2006 – 2007 m.) buvo analizuojama filosofinė, psichologinė ir pedagoginė literatūra, interneto duomenų bazės, švietimo dokumentų analizė. Atitinkamos literatūros studijos ir analizė leido tiksliau suformuluoti tyrimo problemą, tikslus ir uždavinius.

Antrajame etape (2007 m.) buvo sudaromas tyrimo instrumentas.

Trečiajame etape (2008 m.) atliktas tyrimas, kurio tikslas — ištirti ir išsiaiškinti vaikų globos namų auklėtinių požiūrį į mokslą, norą mokytis, sąlygas mokymuisi sudarymą mokykloje bei globos namuose, kaip vaikus priima mokykloje bendraamžiai ir mokytojai, ar gauna informaciją apie profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų reikalavimus.

Ketvirtajame etape (2008m.) atlikta tyrimo duomenų statistinė analizė. Remiantis gautais rezultatais tikrinta darbo hipotezė.

Tyrimo metodologija:

Vaiko teisė į mokslą remiasi pagrindine prielaida, kiekvienas vaikas privalo nuolat lankyti mokyklą, įgyti vidurinį išsilavinimą, o profesinį ir aukštąjį išsilavinimą įgyti pagal gabumų lygį. Mokslo siekimas yra glaudžiai susijęs su motyvacija. Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro humanistinės asmenybės teorija (Maslow, McClelland, Lawler, Porter, Vroom, Hercberg). Šios teorijos autorių teigimu, asmenybės nuolatiniam augimui, vystimuisi, savirealizacijos siekimui yra reikalinga išorinė bei vidinė motyvacija.

Tyrimo imtis:

Tyrimo dalyvavo Šiaulių rajono vaikų globos namų auklėtiniai ir juos mokantys pedagogai. Šio tinklalapio <http://www.manoimone.lt/lt/directory/headings/globos-rupybos-istaigos-socialines-paslaugos?pg=6> duomenimis [žiūrėta 2008-01-14], tyrimo dalyvavo 9 vaikų globos namų bei mokyklų, kuriose mokosi globos namų auklėtiniai ir pedagogai. Buvo apklausti 165 tiriamieji, iš kurių 115 vaikų globos namų auklėtinių ir 50 pedagogų.

Instrumentas:

Vaikų globos namų auklėtiniais, juos mokantiems pedagogams pateiktos anketos. Instrumentą sudaro penki blokai, kiekviename iš jų pateikiami atviri ir uždari klausimai susiję su auklėtinio požiūriu į mokslą, norą mokytis, sąlygas mokymuisi sudarymą mokykloje bei globos namuose, kaip vaikus priima mokykloje bendraamžiai ir mokytojai, ar gauna informaciją apie profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų reikalavimus (žr. 1, 2 priedus).

I dalyje - išsiaiškinami sociodemografiniai duomenys.

II dalyje – pateikiamas atviro ir uždaro tipo klausimynas vaikų globos namų auklėtiniais ir pedagogams, norint išsiaiškinti vaikų globos namų auklėtinių požiūrį į mokslą ir santykius mokykloje, sudaromas mokymosi sąlygas, profesijos pasirinkimą ir ateities perspektyvas. Anketose pateikti atsakymai, iš kurių reikėjo išsirinkti tą, kuris labiausiai atitinka esamą situaciją ir pažymėti jį kryžiu, atsakyti į atvirus klausimus.

Praktinė ir teorinė darbo reikšmė:

Šis darbas - tai galimybė išsamiau susipažinti su vaikų globos namų auklėtinių patiriamais mokykloje mokymosi, profesijos pasirinkimo ir įgijimo sunkumais, jų priežastimis.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas. Darbe pateikiami 27 paveikslai ir 2 lentelės.

1. PEDAGOGAI IR PSICHOLOGAI APIE VAIKO TEISĘ Į MOKSLĄ

1.1. Vaiko teisės į mokslą istorinis aspektas

Nuo pirmykštės visuomenės iki šių dienų, mokslo suvokimas labai keitėsi. N. Konstantinovo (1987) teigimu, pirmykštėje visuomenėje, kol dar nebuvo mokyklų, visi vaikai turėjo lygias teises įgyti įgūdžių bei žinių, kurios vėliau įtakoją jų gyvenimą. Vergovinėje santvarkoje atsiradus pirmosioms mokykloms, teise į mokslą negalėjo pasinaudoti visi vaikai; tokią privilegiją turėjo tik turtingųjų vaikai, nes mokslas buvo mokamas, o vargšai neturėjo galimybių išleisti savo vaikus mokslan. Mokyti tuo metu mergaitės nebuvo leidžiamos, jos buvo ruošiamos namų šeimininkėmis. Feodalinėje visuomenėje mokslas buvo persismelkęs religija, tačiau teisę į mokslą įgyja turtingųjų mergaitės, kas iki tol buvo draudžiama. Viduramžių epochoje šia teise gali pasinaudoti ir amatininkų vaikai, jiems kuriamos atitinkamos mokyklos, kur įgyjama pradinių įgūdžių, jos yra išlaikomos savivaldybės. Renesanso epochoje teisę į mokslą gauna mergaitės, tačiau ja pasinaudoti ne visos išgali, nes tuo metu mokslas joms yra mokamas.

Anų laikų visuomenėje, našlaičiai vaikai neturėjo jokių teisių įgyti mokslą. Našlaičiai priklausė žemiausiam luomui, kuris neturėjo jokių teisių. Galima daryti prielaidą, jei į to meto mokslą žiūrėtume iš vaiko teisių pusės, tai :

1. Vaikai neturėjo jokių teisių;
2. Buvo diskriminuojamos mergaitės;
3. Mokyklą galėjo lankyti tik turtingųjų vaikai;
4. Mokslas mokamas;
5. Tėvų globos netekę vaikai nereikalingi visuomenei.

Auklėjimas, mokymas neliko pamirštas žymių filosofų, pedagogų, psichologų. Jie taip pat turėjo savo poziciją šiuo atžvilgiu.

Platono (2001) nuomone auklėjimas turi būti organizuojamas pačios valstybės ir atitikti viešpataujančių grupių interesus. Jis pasisakė prieš paprastųjų luomų auklėjimą.

Aristotelis (1990) pasisako, jog valstybė turi visus piliečius auklėti tolygiai ir tai turi būti jos reikalas. Filosofas kalbėdamas apie tolygų auklėjimą neturėjo galvoje vergų.

T. Moras (1968) paskelbė visuotinio mokymo principą, reikalavo vienodo švietimo vyrams ir moterims, iškėlė mintį, kad reikia plačiai organizuoti savišvietą.

J.A. Komenskio (1986) nuomone ugdymo vaidmuo yra didžiulis. Jis tikėjo, kad ateinantis amžius bus toks, kokie dabar rengiami jo busimieji piliečiai. Kaip tik dėl to didysis demokratas į vaiką žiūrėjo kaip į busimąjį veikėją, išminčių, kaip į žmonijos ateitį ir reikalavo tinkamai auklėti.

Prancūzų revoliucijos (1789 - 1794) laikotarpio švietėjas L. M. Lepeletje pirmasis iškėlė idėją apie nacionalinio auklėjimo namų steigimą našlaičiams. Jo pasekėju tapo Pestalocis pirmasis už savo lėšas atidaręs mokyklą – internatą, rūpinosi našlaičių švietimu bei auklėjimu. Stengėsi išmokyti vaikus gyventi, kad jie ne tik įgytų darbui reikalingų žinių ir įgūdžių, bet ir tobulėtų, doroviškai, pajęgtų suvokti žmogišką orumą, išbristų iš skurdo ir pažeminimo, taptų pilnaverčiais žmonėmis. Pedagogas stengėsi, kad jo įstaigos vaikai įgytų buitinių žinių ir gautų atitinkamą fizinį parengimą ir dorovinį auklėjimą. Vadovavosi mintimi, kad jeigu vargšo vaikas nuo mažens bus tinkamai auklėjamas ir pratinamas dirbti, tai jis pats sugebės išeiti iš savo sunkios padėties. Pasisakė už švietimo svarbą šalinant šalies skurdą (Pestalocis, 1989).

A. Dystervėgas (1988) didelį dėmesį skyrė švietimui. Be kitų socialinių priemonių, jis reikalauja, kad visi vaikai nuo šešerių iki keturiolikos metų lankytų valstybinę mokyklą, o jaunimui būtų įsteigta kuo daugiau papildomų mokyklų. Jis rašė, kad visi vaikai be išimties privalo gauti pilną išsilavinimą mokykloje. Nuo šešerių iki keturiolikos ar penkiolikos metų turi be pertrūkio lankyti visuomeninę mokyklą aiškioje dienos šviesoje, o ne naktį, sutemus. Šis aštuonių metų laiko tarpsnis yra skiriamas tik vaikų mokymuisi. Nė vienas nurodyto amžiaus vaikas neturi dirbti fabrike arba prie ratelio.

K. Ušinskis (1987) akcentavo pagarbą žmogui, gynė jo teises, kad ir kokią padėtį šis užimtų visuomenėje, pabrėžė laisvos, savarankiškos ir aktyvios asmenybės auklėjimo svarbą.

V. Suchomlinskis (1988) tikėjo galinga ugdymo, pedagoginio poveikio vaiko protiniam vystimuisi galia. Jis teigė, kad nėra vaikų, kurie tinkamomis mokymosi sąlygomis netaptų išsilavinusiais, dorais, darbščiais žmonėmis.

Švietimą kaip vaiko teisę nagrinėjo J. Laužikas, kuris pasisakė, jog tai yra *prigimtinė teisė*. Jis aptarė švietimo organizaciją ir išskyrė švietimo teisę bei pareigą. Anot J. Laužiko (1993), žmogaus pilnutinis pasireiškimas yra susijęs su ištisu dvasinių pajėgų ir išvystymo vyksmu. Dvasinis išsivystymas vyksta ne vien savaime, bet reikalauja dar tam tikros kitų pagalbos bei paskatinimo.

Kultūrai vystantis, prigimtinė vaiko gyvenimo bei vystimosi teisė įgyja viešosios teisės apibrėžtą pavidalą. Viešoji teisė vis labiau kišasi į vaiko gimimo, gyvenimo ir vystimosi bei ugdymo ir švietimo santykius. Jei primityvioje visuomenėje vaiko gyvenimo bei vystimosi teisę saugo tėvų instinktas ar bendruomenės papročiai, tai kultūringoje visuomenėje tą teisę gina viešieji valstybės įstatymai. Taigi vaiko gyvenimo ir vystimosi teisė yra tėvų, bendruomenės ir valstybės saugojama (Laužikas, 1993).

Vaiko gyvenimo ir vystimosi teisė įpareigoja tėvus, bendruomenę ir valstybę imtis atitinkamų reikiamos pagalbos pareigų, kurios išreiškiamos augime, auklėjime ir švietime. Vaikų ugdymo pareigos yra labai nelygios ir įvairiai suprantamos: gali būti leista vaikui savaime vystytis, suteikiant jam tik reikiamą pagalbą, arba vaikas gali būti vedamas pagal iš anksto užbrėžtas normas į tam tikrą

tikslą. Ugdymo visos pareigos arba jų tam tikra dalis gali būti uždėta tėvams arba bendruomenei, o valstybė pasilieka tik priežiūros pareigas, arba pati apima daugelį ugdymo pareigų (Laužikas, 1993).

Norint, kad Valstybė būtų stipri, dirbtų kvalifikuota darbo jėga, pravartu atsižvelgti į prigimtines vaiko teises, siekti, kad mokslas būtų prieinamas kiekvienam. Anot R. Želvio (2003) reikia siekti, kad daugiau jaunimo siektų bendrojo vidurinio išsilavinimo ir jau tada įgytų specialybę profesinėse, aukštosiose neuniversitetinėse ar aukštosiose universitetinėse mokyklose.

Vaiko teisės pradamos ginti 1989 metais įsigaliojus Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijai. Kuri apibrėžė vaiko sąvoką, bei gina jo interesus. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje pripažįstama, kad vaikai turi pagrindines teises.

Europoje pagrindines vaiko teises taip pat gina Europos žmogaus teisių konvencija ir Europos socialinė chartija. Europos Taryba buvo įsteigta 1949 m. siekiant sukurti Europą, kurios pagrindą sudaro trys ramsčiai: žmogaus teisės, demokratija ir įstatymo viršenybė. Šis įpareigojimas reiškia, kad visos Europos Tarybos valstybės narės turi bendradarbiauti ir išsipareigoti sukurti erdvę, kurioje vaikai jaučiasi saugūs ir laimingi kaip namuose.

Šiuo metu kiekvienam vaikui sudaromos sąlygos siekti mokslo. Asmeniui, siekiančiam mokslo, sudaryta lanksti švietimo sistema. Apie tai bus kalbama kitame skyrelyje.

1.2. Vaiko teisių aspektai Lietuvos švietimo sistemoje

Lietuvos Valstybė gina vaiko prigimtine teisę į mokslą. J.Laužiko (1993) teigimu, valstybė turi rūpintis jaunosios kartos švietimu, tai yra viešas reikalas. Vaikas Lietuvoje šiuo metu gali pasirinkti mokymo sistemą pagal savo išgales. Pagrindinis mokslas iki 16 metų kiekvienam vaikui yra privalomas. Lietuvos valstybė sudaro visas sąlygas ir lanksčią švietimo sistemą mokslo siekiančiam žmogui.

Lietuvos švietimo įstatyme (2003) nurodoma, kad švietimo sistemą sudaro:

1. Ikimokyklinis ugdymas;
2. Priešmokyklinis ugdymas;
3. Pradinis ugdymas;
4. Pagrindinis ugdymas;
5. Vidurinis ugdymas;
6. Profesinis mokymas;
7. Aukštesniosios studijos;
8. Aukštosios mokslo studijos;
9. Ir kita.

Lietuvos Švietimo klasifikacijoje (1999) ir įstatyme (2003) teigiama:

- ✓ Ikimokyklinis ugdymas turi padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius.
- ✓ Priešmokyklinis ugdymas turi padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą.
- ✓ Pradinis ugdymas turi suteikti asmeniui dorinės, socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etinės, pagrindus, elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą.
- ✓ Pagrindinis ugdymas turi suteikti asmeniui dorinės, sociokultūrinės ir pilietinės brandos pagrindus, bendrąjį raštingumą, technologinio raštingumo pradmenis, ugdytų tautinį sąmoningumą, išugdyti siekimą ir gebėjimą apsispręsti, pasirinkti ir mokytis toliau .
- ✓ Vidurinis ugdymas turi padėti asmeniui įgyti bendrąjį dalykinį, sociokultūrinį, technologinį raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, profesinės kompetencijos pradmenis ir kvalifikaciją.
- ✓ Profesinis mokymas turi padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir parengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje. Asmuo gali pasirinkti, kokį profesinį mokymą pasirinkti tęstinį ar pirminį. Pirminis profesinis mokymas teikiamas mokiniams, įgijusiems pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. Tęstinis profesinis mokymas teikiamas asmeniui, turinčiam pirminę kvalifikaciją. Jis skirtas tobulinti turimą ar įgyti kitą profesinę kvalifikaciją.
- ✓ Aukštesniųjų studijų paskirtis padėti asmeniui įgyti aukštesnįjį išsilavinimą bei tam tikrą kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti darbo rinkoje ir visuomeniniame šalies gyvenime.
- ✓ Aukštojo mokslo paskirtis padėti asmeniui įgyti aukštąjį išsilavinimą bei atitinkamą kvalifikaciją ir pasirengti aktyviai profesinei , visuomeninei ir kultūrinei veiklai. Aukštojo mokslo studijos yra visuotinės, jos teikiamos asmeniui, įgijusiam vidurinį išsilavinimą ir gebančiam savarankiškai studijuoti.

Mūsų šalyje yra kūdikių ir vaikų namai, kuriuose valstybės globojami, kvalifikuotų pedagogiškai parengtų žmonių prižiūrimi, auga beglobiai, našlaičiai vaikai. Čia ikimokyklinukai auklėjami pagal lopšelio – darželio programą. Mokyklinio amžiaus vaikai lanko artimiausią vidurinę bendrojo lavinimo mokyklą, bet gyvena vaikų namuose (jeigu neatsiranda tėvai ar globėjai). Po pamokų organizuojami laisvalaikio bei kiti užsiėmimai. Auklėtojų prižiūrimi, mokytojų bei kitų specialistų padedami, vaikai gali lavintis įvairiuose būreliuose, sporto sekcijose; taigi sudaromos sąlygos auklėtinių visapusiškai asmenybei formuotis (Vaitkevičius, 1995).

Švietimo sistema sudaryta taip, kad kiekvienas vaikas padedamas tėvų (globėjų) gali pasirinkti, kur mokytis. Valstybė gina vaiko teisę į mokslą, tad švietimo sistema yra lanksti kiekvienam jo

siekiančiam. Vaikas turėdamas teisę į išsilavinimą, taip pat turi ir pareigas, jis privalo lankyti mokyklą iki 16 metų, ir įsisavinti jam suteikiamas žinias, kurios pravers ateityje.

Valstybės globojami vaikai ikimokyklinio – priešmokyklinio ugdymo įgūdžius įgyja kūdikių ir vaikų namuose. Pradinis, pagrindinis, vidurinis ugdymas suteikiami artimiausioje mokykloje. Turintys vidurinį išsilavinimą turi teisę pasirinkti kokio išsilavinimo sieks toliau – profesinio ar aukštojo.

Vaiko teisę į mokslą reglamentuoja ir gina valstybės patvirtinti dokumentai, apie kuriuos bus kalbama kitame skyrelyje.

1.3. Vaiko teisę į mokslą reglamentuojančių dokumentų analizė

Vaiko teisių konvencija priimta Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje 1989 metais pažymi, jog kiekvienas vaikas turi teisę į švietimą ir valstybės pareiga – pasirūpinti, kad pradinis mokymas būtų privalomas ir nemokamas, kad vaikui būtų prieinamos įvairios vidurinio mokymo formos, o aukštąjį išsilavinimą vaikas galėtų įgyti pagal gabumų lygį. Drausmė mokykloje turi būti suderinama su vaiko teisėmis ir orumu. Vaiko teisę į mokslą reglamentuoja šios konvencijos 28 ir 29 straipsniai, kurie pažymi, jog Valstybės, kurios gina vaiką, privalo įvesti nemokamą ir privalomą pradinį lavinimą. Turi skatinti tobulinti įvairias tiek bendrojo, tiek profesinio viduriniojo lavinimo formas, rūpintis, kad jis būtų prieinamas visiems vaikams, ir imtis tokių priemonių kaip nemokamo lavinimo įvedimas, o prireikus ir finansinės paramos teikimas. Privalo rūpintis, kad aukštasis mokslas būtų prieinamas visiems. Užtikrinti mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams. Turi imtis priemonių, kad vaikai lankytų nuolat mokyklą ir mažintų moksleivių paliekančių mokyklą skaičių.

Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnyje nustatyta vaiko teisė į išsilavinimą. Šiame straipsnyje teigiama, mokytis svarbu visiems vaikams. Reikalaujama teisę į mokslą įgyvendinti „lygių galimybių pagrindu“, kadangi daug vaikų šioje srityje diskriminuojami (ypač kaimo vaikai, mergaitės ir neįgalūs vaikai).

Konvencijos (1989) nutartis, reikalauja siekti prisidėti prie tamsumo ir neraštingumo visame pasaulyje panaikinimo ir sudaryti galimybę naudotis mokslo ir technikos žiniomis bei šiuolaikiniais mokymo metodais.

Konvencija (1989) numato, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti :

- kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus;
- ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms;
- ugdyti vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms;

- parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos pakantumo, vyrų ir moterų lygiateisiškumo, visų tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais.

Pagal šiuos lavinimo tikslus turi būti kuriamos mokyklos, kuriuos siektų vaikų tobulėjimo, ir ruošų juos ateičiai.

Vaiko teisę į mokslą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Šiame įstatyme (1996) numatoma vaiko teisė į mokslą, kuri ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis. Kiekvienam vaikui turi būti užtikrintos galimybės išmokti gerbti tėvus, auklėtojus, mokytojus, kitus žmones, savo gimtąją, valstybinę kalbą ir kultūrą, kitas kalbas ir kultūras, gamtą, pasiruošti savarankiškam gyvenimui, darbui ir tapti naudinga visuomenės nariu.

Europos Taryba (1998) pažymi teisę į švietimą, kurioje teigiama, jog vaikas mokyklose neturi būti diskriminuojamas, negalima smurtauti prieš vaiką, nes taip pažeidžiamos jų teisės.

Be to, pagal pataisytos chartijos 17 straipsnį valstybės įsipareigoja „suteikti vaikams ir paaugliams nemokamą pradinį ir vidurinį išsilavinimą bei skatinti juos pastoviai lankyti mokyklą“ (Europos taryba, 1998).

Valstybė turi užtikrinti nemokamą ir privalomą išsilavinimą visiems vaikams bei gerbti švietimo ir besimokančiųjų laisvę. Tautinių mažumų vaikams reikėtų užtikrinti teisę kalbėti savo gimtąja kalba, išpažinti savo religiją ir naudotis savo kultūra.

Europos tarybos (1998) nutarimu, švietimas turėtų užtikrinti lygias galimybes siekiantiems išsilavinimo, tačiau šiuo metu yra nepakankamos biudžeto lėšos, kurios yra skiriamos švietimui, todėl švietimas negali būti prieinamas visiems, arba šeimų skurdas, dėl kurio vaikai negali lankyti ar baigti mokyklą. Vyriausybės turėtų priimti pagalbos tokioms šeimoms strategijas.

Kaimo ir miesto vaikų išsilavinimas dažnai labai skiriasi. Kaimo vaikų švietimo galimybės yra prastos dėl daugelio priežasčių, įskaitant administracines išlaidas ir tokias problemas kaip paslaugų teikimas atokiuose ir išsisklaidžiusiuose ūkiuose bei kaimuose, mažai mokytojų nori gyventi kaime, o skurdūs ūkiai labai priklausomi nuo vaikų, kaip darbo jėgos, be to, akivaizdu, kad kaimo gyvenime mokyklos ir mokymo programos nėra svarbios. Vyriausybė turėtų užtikrinti kaimo vaikų mokymą, kad jie gautų nors pagrindinį išsilavinimą (Europos taryba, 1998).

Lygias švietimo galimybes galima užtikrinti tik tada, kai teisė mokytis bus pripažinta visiems vaikams, neatsižvelgiant į jų kilmę.

Visi vaikai, kad ir kokia didelė būtų jų negalia, turi teisę į mokslą, kuris didina jų galias. Bet koks įstatymas arba praktika, kuri apriboja šią teisę, pavyzdžiui, priskiriant tokius vaikus „protiškai nepilnaverčiams“ arba pirmiausia suteikiant jiems teisę ne „mokytis“, o „gydytis“, pažeidžia 2 ir 28 straipsnius. Be to, neįgalių vaikų ugdymas turėtų padėti jiems maksimaliai integruotis į visuomenę

(23 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad neįgalūs vaikai, jei įmanoma, turėtų mokytis bendrojo lavinimo mokyklose kartu su sveikaisiais. Tipinėse taisyklėse dėl lygių galimybių užtikrinimo neįgaliesiems nurodoma, kaip šią problemą reikėtų spręsti: „Tais atvejais, kai bendrojo lavinimo sistema dar nepakankamai išplėta, siekiant patenkinti visų neįgaliųjų poreikius, galima apsvarstyti specialiojo ugdymo galimybę. Jo tikslas turėtų būti parengti moksleivius mokytis bendrojo lavinimo mokyklose. Tokio ugdymo kokybės standartai ir reikalavimai turėtų būti tokie pat, kaip ir bendrojo lavinimo. Neįgaliems moksleiviams reikėtų skirti bent jau tokius pat švietimo išteklius kaip sveikiesiems. Valstybė turėtų stengtis laipsniškai integruoti specialiojo ugdymo paslaugas į bendrojo lavinimo sistemą. Pripažįstama, kad šiuo metu kai kuriais atvejais specialusis ugdymas gali būti tinkamiausia ugdymo forma kai kuriems neįgaliems moksleiviams. „Atsižvelgiant į specialiuosius kurčiųjų ir aklųjų poreikius, jiems ugdyti labiausiai tiktų specialios įstaigos arba klasės ir skyriai mokyklose. Pradiniame etape ypatingą dėmesį reikia atkreipti pirmiausia į kultūrinį požiūrį subtilų mokymą, kuris padėtų akliesiems (kurtiesiems) išsiugdyti bendravimo įgūdžius ir maksimalų savarankiškumą“.

Išvardintas vaiko teisės į mokslą garantuoja LR Konstitucija, Švietimo įstatymas, bei kiti teisės aktai. Lietuvos Respublikos konstitucijoje (2000) įgyvendinamos šios vaiko teisės į mokslą pagrindinės garantijos:

1. Mokslas vaikams iki 16 yra privalomas;
2. Atsižvelgiant į vaiko amžių ir jo išsilavinimo lygį, tėvai arba kiti teisėti vaiko atstovai turi teisę parinkti švietimo įstaigą, mokymosi formą bei metodus pagal vaiko protines ir fizines galias, įsitikinimus bei gabumus. Sprendžiant šį klausimą, atsižvelgiama į vaiko nuomonę;
3. Kiekvienas vaikas turi teisę į nemokamą mokymą valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose;
4. Aukštasis mokslas turi būti prieinamas kiekvienam vaikui pagal jo sugebėjimus. Gerai besimokantiems vaikams, turintiems Lietuvos Respublikos pilietybę, valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas;
5. Našlaičiui, taip pat netekusiam tėvų globos (rūpybos) ar neturinčiam reikiamos materialinės paramos vaikui, besimokančiam bendrojo lavinimo, profesinėje, aukštesniojoje ar aukštojoje mokykloje, teikiama papildoma įstatymų ar kitų teisės aktų nustatyta valstybės, vietos savivaldybės, vietos savivaldos institucijų parama. Tokiam vaikui taip pat gali būti taikomos įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytos priėmimo į profesinę, aukštesniąją bei aukštąją mokyklą lengvatos;
6. Tėvai ir kiti teisėti vaiko atstovai privalo sudaryti sąlygas vaikui įgyti privalomą išsilavinimą arba galimybę mokytis iki 16 metų. Asmenys, nevykdantys šio reikalavimo, atsako įstatymų nustatyta tvarka.

Taip pat kiekvienas vaikas turi teisę į mokymo ir kitų valstybės instancijų paramą atskleidžiant ir ugdant talentus bei gabumus. Šiuo tikslu valstybė ir jos atitinkamos institucijos sudaro būtinas sąlygas ir laiduoja visiems vaikams lygias galimybes jų talentams atskleisti ir ugdyti. Steigia gabiems vaikams vardines ir padidintas stipendijas, kitaip juos skatina ir remia, plečia tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje.

Jei vaikas vengia privalomo mokslo, mokymo įstaigos privalo informuoti tėvus, kitus teisėtus vaiko atstovus, vaiko teisių apsaugos ir kitas institucijas ir imtis priemonių, kurios skatintų vaikus nuolat lankyti mokyklą, mažintų moksleivių, palikusių mokyklą, skaičių.

Šiuo metu valstybė gina vaiko teisę į mokslą. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) teigiama, jog kiekvienas turi teisę į mokslą, tęstinį ir profesinį mokymą. Ši teisė apima galimybę nemokamai, įgyti privalomąjį išsilavinimą.

Demokratiniais principais yra grindžiamas mokslo įstaigos ir tėvų teisė užtikrinti savo vaikų švietimą ir mokymą pagal savo religinius, filosofinius, pedagoginius įsitikinimus. Turi būti gerbiamos jų teisės.

Mokymasis mokykloje turi ugdyti vaiko atsakomybės jausmą. Vėliau jis privalo aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, tapti naudingą jos nariu. Šia gerove turi rūpintis asmenys, kurie yra atsakingi už vaiką. Visuomenė neturi trukdyti pasinaudoti šia teise. Kiekvienam vaikui turi būti suteiktos vienodos galimybės lavinti savo gabumus, todėl jis privalo lankyti pradinę mokyklą ir vidurinę mokyklą, kurios mokslas turi būti nemokamas.

Vaikas turi būti skatinamas nuolat lankyti mokyklą ir įgyti išsilavinimą. Drausmė mokykloje yra palaikoma priemonėmis, atspindinčiomis pagarbą vaiko orumui. Valstybė skatina vaiką mokytis, padeda vaikams iš tolimų vietovių pasiekti mokyklą, remia pakankamai lėšų neturinčias šeimas, skiria stipendijas.

Vienas iš LR Švietimo įstatyme (2003) keliamų tikslų yra švietimo prieinamumas ir jo kokybė. Šiame įstatyme teigiama, kad kiekvienas Lietuvos respublikos pilietis, užsienietis, turintis teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvoje, turi teisę mokytis, įsigyti išsilavinimą ir kvalifikaciją. Valstybė imasi priemonių, kad kiekvienas vaikas Lietuvoje mokytųsi pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio ar specialiojo ugdymo programas. Taip pat Lietuvos Respublika, tiek Lietuvos piliečiams, tiek užsieniečiams garantuoja pradinio, pagrindinio, vidurinio, profesinio, aukštojo mokslo programų prieinamumą. Lietuvos gyventojai turi teisę mokytis kitose šalyse. Ši teisė įgyvendinama asmens iniciatyva, jos garantijas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai arba tarptautiniai susitarimai.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) numatoma, jog asmuo turi teisę rinktis valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę mokyklą ir ją keisti. Vaikas iki 16 metų negali nutraukti mokymosi pagal privalomojo švietimo programas. Savivaldybės privalo turėti pakankamą pradinio,

pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo švietimo programų teikėjų tinklą, užtikrinantį asmenų teisę mokytis valstybine kalba, bei pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų tinklą. Vietovėse, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinė mažuma, ir jeigu bendruomenė prašo, savivaldybė laiduoja mokymąsi tautinės mažumos kalba.

Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje, garantuojamas mokymas valstybine lietuvių kalba ir valstybinės lietuvių kalbos mokymasis. Tautinės mažumos mokyklose, atsižvelgiant į tėvų bei mokinių pageidavimą galima dalykų mokyti tautinės mažumos kalba, tuomet lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003), nurodoma, jog kiekvienas turi teisę mokytis tikybos, nors tai yra pasirenkamasis dorinio ugdymo dalykas. Jaunesniam negu 14 metų mokiniui tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikybos ar etikos dalyką parenka tėvai (globėjai, rūpintojai).

Mokslas prieinamas specialiųjų poreikių asmenims. Tokių asmenų pageidavimu sudaromos sąlygos ugdytis arčiau jų gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo mokykloje visiškos, dalinės integracijos forma arba specialiojo ugdymo programą vykdančioje mokykloje. Specialiųjų poreikių asmeniui švietimo prieinamumas užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, aprūpinant ugdymui skirta kompensacine technika ir specialiosiomis mokymo priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais.

LR Švietimo įstatyme (2003) numatoma, jog mokslas yra prieinamas riboto mobilumo asmenims*. Vaikui dėl ligos ar patologinės būklės negalinčiam mokytis bendrojo lavinimo mokykloje, sveikatos apsaugos bei švietimo ir mokslo ministrų nustatyta tvarka sudaromos sąlygos mokytis gydymo įstaigoje, namuose, savarankiškai mokytis ir laikyti egzaminus.

Asmeniui, kuriam apribota laisvė, Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka sudaromos sąlygos mokytis jo perauklėjimo ar bausmės atlikimo vietose, kad šis asmuo galėtų įgyti pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, kvalifikaciją, savarankiškai lavintis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2007) teigia, jog valstybė, siekdama įgyvendinti vaiko teisę į mokslą, sudarė sąlygas mokytis nemokamai, rūpinasi, kad būtų kuriamas vaikams pritaikytas pasaulis.

Švietimas visiems pabrėžia būdus kaip pasiekti, kad kiekvienas turėtų galimybę dalyvauti kokybiškame pagrindiniame švietime. Jungtinių Tautų raštingumo dešimtmetis akcentuoja raštingumo skatinimą kaip raktinę priemonę visoms mokymosi rūšims.

* Riboto mobilumo asmenys – tai tokie, kurie yra patologinės būklės, ribotos laisvės.

Vaikas turi teisę gauti išsilavinimą, kuris bent jau pradiniuose etapuose turi būti nemokamas ir privalomas.

Vaiko teisę į mokslą ginantys įstatymai remiasi Jungtinių Tautų organizacijos išskirtais bendraisiais principais, kurie bus aptarti kitame skyrelyje.

1.4. Vaiko teisės į mokslą bendrieji principai

Jungtinių tautų organizacija (2006) išskiria keturis bendruosius principus, tai :

1. Nediskriminavimo;
2. Svarbiausia – vaiko interesai;
3. Teisė gyventi, sveikai vystytis;
4. Pagarba vaiko norų ir požiūrių reiškimo laisvei.

Nediskriminavimo principu galima pagrįsti vaiko teisę į mokslą. Vienas iš svarbiausių švietimo sistemos principų yra lygių galimybių principas. Šis principas įtvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003). Lygių galimybių principas įtvirtina, kad švietimo sistema yra socialiai teisinga. Ji užtikrina asmenų lygybę, neatsižvelgiant į lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras. Kiekvienam asmeniui ji laiduoja prieinamą švietimą, bendrojo išsilavinimo ir pirmosios kvalifikacijos įsigijimą, sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (2003) 15 straipsnis numato galimybę specialiųjų poreikių asmeniui lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, įveikti socialinę atskirti. Tokie asmenys turi pilną teisę mokytis bendrosiose mokyklose, integruotis į jas. Visi asmenys sulaukę keturiolikos metų ir norintiems mokytis profesijos, yra sudaromos sąlygos mokytis profesinėse mokyklose, neatsižvelgiant į lytį, kalbą, socialinę kilmę ar kitas aplinkybes. Įstoję į tokią mokyklą našlaičiai gauna našlaičio stipendiją. Profesinių mokyklų savivaldos institucija – turi teisę, atsižvelgiant į mokinio socialinę būklę, diferencijuoti mokesčių už gyvenimą mokyklos bendrabutyje ar atleisti nuo jo. Pagal Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo (2000) 47 straipsnį asmenys, turintys ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą, priimami į aukštąją mokyklą konkurso būdu. Nediskriminavimo principu remiantis, kiekvienas vaikas turi teisę pasinaudoti mokslu pagal savo gebėjimus, lūkesčius. Ar tai būtų specialiųjų poreikių vaikas, ar „normalus“ pilnavertį gyvenimą gyvenantis vaikas, jie abu turi tokias pat lygias teises mokytis.

Svarbiausia – vaiko interesai principu siekiama sumažinti moksleivių mokymo krūvį. Yra tikslinamos programos ir išsilavinimo standartai I –X klasėms, keičiama moksleivių pasiekimų ir pažangos vertinimo procese sistema. Šiuo principu siekiama, jog kiekvienas vaikas turėtų lygias

galimybes laiku pasiekti brandumą mokyklai. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, ko reikia vaikui, ko jis tikisi mokydamas, kaupdamas žinias, kokio „žinių bagažo“ jam reikės ateity.

Principas teisė gyventi, sveikai vystytis, teigia jog švietimo sistema orientuojama į kryptingą asmens nuostatų ir įgūdžių, padedančių tausoti ir stiprinti sveikatą, ugdymą. Visose švietimo grandyse pabrėžiama nuostata, kad sveikata – tai brangintina gyvenimo vertybė, kad žmogus už sveiką gyvenseną atsako pats asmeniškai, kad būtina užtikrinti visokeriopą profilaktinę visų vaikų sveikatos priežiūrą mokyklose, išmokyti sveikatos gyvensenos pagrindų visus moksleivius, sukurti visuotinį sveikų ir saugių mokyklų tinklą, diegti mokyklose ilgalaikes prevencines sveikatos stiprinimo programas ir kita. Laiduojant galimybę vaikui sveikai vystytis, Švietimo ir mokslo ministerija daug dėmesio skiria moksleivių mokymosi krūvio reguliavimui, saugių mokymosi sąlygų sudarymui, ugdymo turinio, formų ir vaiko interesų dermės laidavimui. Visas ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į vaiko amžiaus tarpsnių ypatumus ir galimybes.

Pagarba vaiko norų ir pažiūrų reiškimo laisvei principas, numato jog vaikas turi būti išklausytas, jis turi visas teises išreikšti savo nuomonę. Švietimo sistema gerbdama vaiko ir jaunimo nuomonę įtraukia į švietimo procesą ir vertina kaip aktyvius dalyvius. Kad moksleiviai galėtų pareikšti savo nuomonę, kurią išklausytų suaugusieji ir atkreiptų dėmesį į jų problemas, yra steigiamos mokinių savivaldos, kurios atstovauja vaikams. Jungtinių tautų ataskaitoje (2006) pažymima, kad labai svarbu vaikų ir jaunimo aktyvus dalyvavimas visuomenėje sprendžiant problemas.

Šiais minėtiniais keturiais principais svarbu remtis norint užtikrinti vaiko teisę į mokslą. Remiantis numatytais principais ugdymo sistemoje užtikrinami – vaiko saugumas, gebėjimai, noras gauti tinkamą išsilavinimą.

Vaikų globos namuose augantys auklėtiniai mokydami, bei siekdami mokslų turi jaustis saugiai, užtikrintai. Jų teisė į mokslą taip pat yra ginama. Stojant ir įstojus į profesinę mokyklą, kolegiją, universitetą taikomos lengvatos.

2. VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ TEISĖ Į AUKŠTĄJĮ MOKSLĄ

2.1. Vaiko globos samprata

Našlaitystė kaip socialinis reiškinys egzistuoja tiek kiek ir žmonija, tai neatmetamas civilizacijos elementas. Visais laikais karai, epidemijos, stichinės nelaimės, kitos priežastys privedavo tėvus prie mirties, dėl ko vaikai tapdavo našlaičiais. Šiandien atsirado nauja sąvoka „socialiniai našlaičiai“ – tai ypatinga grupė vaikų nuo gimimo iki 18 metų, netekę tėvų dėl socialinių ekonominių priežasčių, t.y. našlaičiai, kurių tėvai gyvi (Mystraeva, 2003).

Lietuvoje šiuo metu gyvena apie 900 tūkst. vaikų iki 18 metų, o tai sudaro 24,2 proc. visų šalies gyventojų (1999 m. gyventojų tyrimo duomenys). Dėl vaikų nepriežiūros, smurto šeimoje arba dėl to, kad tėvams apribotos tėvystės teisės, kasmet apie 3,5 tūkst. vaikų reikia skirti valstybės globą. Tėvų globos netekę vaikai dažniausiai yra asocialių šeimų vaikai, o šių šeimų nuolat daugėja. Statistikos departamento tyrimo duomenimis, asocialių šeimų, palyginti su 1995 metais, padaugėjo 50 proc., jose vaikų – 29 proc. Didelė dalis šių vaikų patenka į vaikų globos institucijas. 1998 m. liepos 1 d. Lietuvoje 6636 tėvų globos netekę vaikai ir našlaičiai buvo globojami 5138 šeimose. Maždaug 6262 vaikai buvo globojami valstybės, savivaldybių, visuomeninių organizacijų vaikų globos institucijose, 345 vaikai gyveno 46 šeimyniniuose vaikų globos namuose (šeimynose). Šiuo metu pastebimos tendencijos, kad vis daugiau vaikų grįžta iš globėjų ir šeimynų į globos namus. Vaikų, globojamų vaikų globos institucijose, yra gana daug. Tai, kad vaikai perduodami valstybės globai, iš dalies lėmė politiniai, ekonominiai ir socialiniai sunkumai (Žukauskienė, 2002).

Vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Pagal LR Vaiko globos įstatymą (1998), likusį be tėvų globos vaiką apibūdina aštuonios pozicijos:

1. Našlaitis, kurio tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs;
2. Kurio tėvai arba artimieji giminaičiai nežinomi (rastas vaikas);
3. Kuris įstatymų nustatyta tvarka paimtas iš tėvų (terminuotai arba neterminuotai apribotos tėvų teisės);
4. Kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra žinomi ir jų ieškoma;
5. Kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų paskelbti mirusiais arba pripažįstami nežinia kur esančiais;
6. Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų pripažinti neveiksniais;

7. Kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl ligos, suėmimo, baismės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
8. Kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, neprižiūri, neauklėja, daro neigiamą įtaką jo fiziniam ir psichiniam saugumui.

Tokio likimo vaikais dažniausia rūpinasi juridiniai vaiko globėjai, kurie privalo užtikrinti vaiko gerovę.

Anot G. Kvieskienės (2002) ir I. Leliūgienės (1997) juridiniu vaiko globėju gali būti šeimyna, valstybinė vaikų globos institucija, savivaldybės pavaldumo vaikų globos namai (grupė) ir įvairių tipų nevalstybiniai vaikų globos namai.

Vaiko globėjas atlikdamas savo pareigas privalo:

1. Užtikrinti vaiko fizinį ir psichinį saugumą;
2. Rūpintis vaiko sveikata ir mokymusi;
3. Auklėti vaiką;
4. Spręsdamas klausimus, susijusius su vaiko interesais, bendradarbiauti su suinteresuotomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis;
5. Netrukdyti vaikui bendrauti su tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams;
6. Palaikyti ryšius su vaiko tėvais, informuoti vaiko tėvus ar artimuosius giminaičius, jeigu jie to pageidauja, apie vaiko vystymąsi, sveikatą, mokymąsi;
7. Rūpintis vaiko laisvalaikiu, atsižvelgdamas į jo amžių, sveikatą, išsivystymą bei polinkius;
8. Rengti vaiką savarankiškam gyvenimui ir darbui šeimoje bei visuomenėje (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Globos institucijos privalo užtikrinti vaiko teisę į mokslą. Šiuo ruožtu, juridiniai vaiko globėjai rūpinasi, kad vaikai, kol augs pas juos įgytų bendrąjį vidurinį išsilavinimą.

Manoma, kad globos namai gali geriau suteikti namų šilumą vaikams negu internatinė mokykla. Todėl jos pertvarkomos į vaikų globos namus. Jie skiriasi tuo, kad globos namuose vaikai gyvena, o mokytis eina į miestų ar rajonų bendrojo lavinimo mokyklas. Tokiu būdu vaikai bendrauja su šeimų vaikais, lengviau integruojasi į gyvenimą (Barkauskaitė, 1999).

Į globos namus patenka vaikai netekę tėvų, arba kurių tėvams atimtos tėvystės teisės. Šiuose namuose augantys vaikai dažnai turi psichinių ir fizinių sutrikimų, linkę į nusikalstamumus ir narkomaniją.

Globos namai privalo auklėti dorą, sąžiningą, kultūringą žmogų, kuris sugebėtų savarankiškai priimti sprendimus, mokėtų analizuoti esamą padėtį, vertinti įvykius, nevengti savikritikos. Sudaryti saugias gyvenimo sąlygas ugdytiniams. Kuo daugiau ugdytinių integruoti į miestelio bendruomenės veiklą. Tęsti namų tradicijas ir jas puoselėti. Ypatingą dėmesį skirti sportui, kompiuteriniam raštingumui ir darbiniam ugdytinių mokymui (Miles, 1996).

Vaikai globos namuose auklėtiniai turi šias teises :

- teisę išlaikyti ryšius su šeima;
- teisę, kad būtų gerbiama jo/jos kultūra ir religiniai įsitikinimai, o taip pat socialinės ar su sveikatos būkle susijusios ypatybės;
- teisę į lygias galimybes;
- teisę į pagarbą jo/jos asmenybei;
- teisę būti lygiaverčiu partneriu;
- teisę kiek galint greičiau „reintegrotis“;
- teisę gauti oficialiai pripažįstamą išsilavinimą (Miles, 1996).

Pateiktose teisėse, pažymima, kad globojami asmenys turi teisę į pripažįstamą išsilavinimą. Tėvų globos netekę vaikai, siekdami mokslo, turi lengvatų, jiems skiriamos stipendijos ir kt., kurios numatomos Lietuvos įstatymuose.

Kaip pastebi F.A. Mustajeva (Мустаева, 2003) ir J. V. Vasilkova (Василькова, 2004) pagrindinė problema vaikų namuose tarp ugdytinių yra fenomenas „mes“. Vaikai vienas kitą saugo mokykloje, gatvėje. Jų savotiški santykiai su svetimais žmonėmis. Tokie vaikai būna labai agresyvūs. Ši reiškinį lemia nerealizuotas meilės ir prisipažinimo poreikis, emocinis nestabilumas.

Auklėtiniai neturi kampelio, kur galėtų pailsėti, pabūti vieni. Pačios sąlygos, kuriose gyvena vaikai, slopina jų protines galias, iškraipo procesą formuojant asmenybę. Taip pat vaikas nemoka bendrauti, jis nervingesnis, siekia dėmesio ir tuo pačiu jį atstumia. Nemoka būti dėmesingas kitiems ir mylėti, dėl nesėkmių kaltina kitus, bet ne save. Vaikas negali savarankiškai planuoti ir kontroliuoti savo veiksmų.

Auklėtiniai sulaukę 18 metų turi palikti globos įstaigą. Jie neparuošti savarankiškam gyvenimui, nemoka savarankiškai planuoti savo ateities, gyvena tik šia diena, liguistai išgyvena savo nereikalingumą. Jie įpratę gyventi pagal taisykles, dauguma blogai mokosi.

Rusijoje buvo atliktas tyrimas, norint išsiaiškinti, ką planuoja veikti našlaičiai, sulaukę aštuoniolikos metų. Buvo gauti rezultatai: dauguma vaikų – našlaičių nesiorientuoja, ką veiks ateityje. Tik 41,7 % paauglių turi profesinį susidomėjimą. 37,5% neįsivaizduoja savo ateities, 21 % neiškus suvokimas (Василькова, 2004).

Reikia skatinti paauglius domėtis ateitimi. Globos namuose augantiems našlaičiams turi būti sudarytos sąlygos ugdytis socialinius įgūdžius. Juridiniai globėjai privalo skirti daugiau dėmesio vaikų motyvacijai skatinti, patarti, kokią profesiją pasirinkti baigus mokslus. Lietuvos Valstybė taiko besimokantiems našlaičiams lengvatas, kurios yra patvirtintos dokumentuose. Šie dokumentai bus aptarti kitame skyrelyje.

2.2. Globos namų auklėtinių teisė į mokslą reglamentuojančių dokumentų analizė

Vaiko auklėjimu rūpinasi šeima, kuri turi suteikti visas garantijas siekti mokslo. Tačiau, žinoma, kad dauguma vaikų auga globos namuose, kuriais rūpinasi ne tėvai, o Valstybė. Valstybės reglamentuotuose įstatymuose ginant vaiko teisę į mokslą, globojamų vaikų statuso nėra išskirta. Našlaičio statusas išlieka toks pat kaip šeimoje augančio vaiko. Globos namų auklėtiniai į mokslą turi tokias pačias teises kaip šeimų vaikai, tačiau Valstybė tėvų globos netekusiems vaikams suteikia lengvatų.

Globos namuose augantį vaiką gina Valstybės reglamentuoti įstatymai:

- Nutarimas dėl bendrojo lavinimo mokyklų – internatų, vaikų namų ir kitų internatinių įstaigų.
- Nutarimas dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005 – 2008 metų patvirtinimo.
- Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.
- Vaiko teisių pagrindų įstatymas.
- Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas.

Nutarime dėl bendrojo lavinimo mokyklų – internatų, vaikų namų ir kitų internatinių įstaigų (1984) teigiama, jog į vaikų namus priimami našlaičiai, likusieji be tėvų globos ir vienišų motinų vaikai nuo 3 iki 16 metų. Vaikų namai pasirūpina, kad mokyklinio amžiaus auklėtiniai mokytųsi artimiausioje bendrojo lavinimo mokykloje. Vaikų namų auklėtiniai, besimokantys vidurinėje bendrojo lavinimo mokykloje, gali būti išlaikomi vaikų namuose iki 18 metų.

Vaikų teisių pagrindų įstatyme (1996) teigiama, jog našlaičiui, taip pat netekusiam tėvų globos (rūpybos) ar neturinčiam reikiamos materialinės paramos vaikui, besimokančiam bendrojo lavinimo, profesinėje, aukštesniojoje ar aukštojoje mokykloje, teikiama papildoma įstatymų ar kitų teisės aktų nustatyta valstybės, vietos savivaldos institucijų parama (nemokamas maitinimas, aprūpinimas bendrabučiu, speciali ar padidinta stipendija ir kt.). Tokiam vaikui taip pat gali būti taikomos įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytos priėmimo į profesinę, aukštesniąją bei aukštąją mokyklą lengvatos.

Lengvatas besimokančiam našlaičiui numato, Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas (2000), kuriame numatyta materialinė parama aukštųjų mokyklų studentams.

Atsižvelgiant į tėvų globos netekusių asmenų išskirtinę socialinę padėtį, numatyta jiems teikti valstybės finansinę paramą, kol jie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, profesinėje

ar aukštojoje mokykloje ir pirmą kartą įgyja profesinę kvalifikaciją, bet ne ilgiau kaip iki 24 metų.

Tai numato 2004 metų Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, kurio trečiajame skirsnyje apie išmokas globojamiems vaikams ir asmenims, kuriems nustatyta globa (rūpyba) 8 straipsnyje teigiama: „ Jei pasibaigus globai (rūpybai) dėl pilnametystės, emancipacijos ar santuokos sudarymo jis toliau nenutrūksta mokosi dieninėje bendrojo lavinimo mokykloje ar mokosi profesinėje, aukštesniosios ar aukštosios mokyklos dieniniame skyriuje (įskaitant ir akademinį atostogų laikotarpį), nepaisant to, dirba ar ne, taip pat tuo atveju, kai yra mirę nedarbingo nepilnamečio asmens abu tėvai, jam kol mokosi, bet ne ilgiau kol sukanka 24 metai, skiriama ar kartą per mėnesį mokama 4 MGL išmoka. Išmokos gavėjas, gaunantis nustatytą išmoką, turi teisę, gauti stipendiją pagal mokymosi rezultatus“.

Lietuvos Respublikos nutarime, dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005 – 2008 metų patvirtinimo, teigiama, jog tėvų globos netekusių vaikų integravimas į visuomenę – kompleksinis ir dinamiškas procesas, kurio sėkmė priklauso nuo kiekvieno asmens individualių poreikių ir gebėjimų paisymo. Turi būti rengiamos ir įgyvendinamos kompleksinės socialinės ir ugdymo programos, naudojant turimą savivaldybių ir valstybės socialinių paslaugų ir paramos infrastruktūrą. Tokia pagalba padėtų ugdyti tėvų globos netekusių asmenų savarankiško gyvenimo įgūdžius, tinkamas ir ankstyvas profesinio pasirengimo organizavimas sudarytų sąlygas siekti aukštesnio ar aukštojo išsilavinimo, įgyti darbo rinkoje paklausą turinčią specialybę. Tėvų globos netekęs asmuo lengviau susirastų darbą, spręstų būsto ir šeimos kūrimo klausimus. Pastebima, kad dažniausia našlaičiai pasirenka profesines mokyklas dėl to, kad nereikia mokėti už mokslą, lengviau galima gauti bendrabutį, o įstojus į aukštąją mokyklą tėvų globos netekusiam asmeniui pačiam reikia stengtis susirasti bendrabutį ar kitą būstą, gauti papildomų lėšų studijoms ar pragyventi, kol mokosi. Be to, būtina skatinti globėjus (rūpintojus), vaikų globos įstaigų darbuotojus ugdyti tėvų globos netekusiam asmeniui norą įgyti tokį profesinį ar aukštąjį išsilavinimą, kuris leistų konkuruoti darbo rinkoje.

Lietuvos Respublikos nutarime, dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005 – 2008 metų patvirtinimo, numatoma, jog, paskirtos vaiko globėjais (rūpintojais) vaikų globos institucijos, vykdydamos savo – vaiko globėjo (rūpintojo) pareigas, visiškai išlaiko vaiką iki pilnametystės. Jeigu globojamas (rūpinamas) vaikas, nesulaukęs pilnametystės, išvyksta mokytis, vaikų globos institucija privalo juo rūpintis ir jį išlaikyti. Kad geriau būtų galima pasirūpinti vaiku, būtina tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius vaikų globos institucijoje globojamo (rūpinamo) vaiko išlaikymą, kai jis, nesulaukęs pilnametystės, išvyksta iš vaikų globos institucijos mokytis.

Žinoma, kad tėvai turi remti vaikus ir po pilnametystės, jei jie mokosi profesinėje mokykloje, kolegijoje, aukštojoje mokykloje. Bešeimiais vaikais, kurie sulaukia pilnametystės, bei žada tęsti mokslus turėtų pasirūpinti juridiniai globėjai, visuomenė. Sulaukus pilnametystės našlaičiai patiria sunkumų, vienas iš jų turi palikti globos namus ir susirasti gyvenamąjį būstą, turi pritaipyti naujoje aplinkoje, todėl mokslo svarba nublinksta. Tai įtakoja paauglių susidūrimas su gyvenimo sunkumais, kuriuose nebėra „laiko“ siekti mokslo. Taip Valstybė, pati to nenorėdama, pažeidžia globos institucijose augančių auklėtinių teisę į mokslą. Pastaruoju metu vis dažniau diskutuojama, kad reikia peržiūrėti įstatymą, kuriame nurodoma vienkartinė išmoka globos įstaigą paliekantiems pilnametystės sulaukusiems paaugliams. Vienkartinės pašalpos dydis neatitinka šių dienų rinkos.

Svarbu, kad būtų peržiūrėti įstatymai, ir našlaičiai daugiau laiko turėtų tobulėjimui, o ne tik buičiai, sunkumams, kurie išskyla išėjus iš globos institucijos.

2.3. Globos namuose gyvenančių auklėtinių psichologiniai ir motyvaciniai ypatumai

Nustatyta, kad vaikai, augę nepalankiomis sąlygomis bei išgyvenę atsiskyrimą nuo tėvų, dažniau pasižymi žemesniais kalbiniais, intelektualiais sugebėjimais, menku kompetencijos lygiu, taip pat šiems vaikams dažniau būdingesnės elgesio ir emocinės problemos. Kompetencija dažniausiai traktuojama kaip socialinių įgūdžių visuma, sugebėjimas konstruktyviai veikti savo aplinkoje, kaip veiksminga reakcija į gyvenimo situacijas. Nekompetentingumą galima apibūdinti kaip nepakankamą pasitikėjimą savimi, kritikos ir nesėkmių baimę, silpnai išsivysčiusius socialinius įgūdžius, žemus akademinis laimėjimus, nebrandumą, elgesio taisyklių ir normų nesilaikymą, jų ignoravimą, destruktivų elgesį. Vaikams pasižymėjusiems kompetencijos trūkumu, būdingesnis agresyvus, impulsyvus, konfliktiškas elgesys, nejautrumas, silpna savo veiksmų kontrolė, maža tikimybė, kad pasireikš prosocialus elgesys (Samašonok, Žukauskienė, 2004).

Globos namų auklėtiniai – tai specifinė vaikų grupė, dažnai reikalaujanti kryptingos ir nuoseklios pagalbos, siekiant padėti jiems prisitaikyti visuomenėje ir parengti joje gyventi, tačiau, deja, vaikų globos institucijose tokios pagalbos galimybės dar labai ribotos. Vaiko atskyrimas nuo šeimos traumuoja vaiką bei skatina nesaugumo formavimąsi, prieraišumo sutrikimą, nebrandumą, informacijos apdorojimo problemas. Be to, tai apsunkina tarpasmeninių santykių palaikymą, integravimąsi į visuomenę, formuoja uždarumą, izoliaciją, socialinį pasišalinimą (Samašonok, Žukauskienė, 2004).

K. Samašonok ir R. Žukauskienė (2004) teigia, kad vaiko auklėjimas globos institucijoje, kurioje vyrauja pastovumas, monotoniškumas, ugdytinių veikla organizuojama pagal iš anksto parengtas programas bei taisykles, daugiausia apsiribojant vaikų priežiūra ir nepakankamai dėmesio skiriant socialinių įgūdžių formavimui, taip pat skurdina vaiko emocijas, ugdo socialinį abejingumą, pasyvumą, paviršutiniškumą, nepasitikėjimą savimi ir kitais. Apribojamas vaiko socialinių vaidmenų modelių ir visuomenės struktūros bei jos tarpusavio santykių pažinimas, o tai riboja pasaulio pažinimo galimybes.

Vidinė motyvacija padeda siekti laimėjimų, ypač tuomet kai žmonės dirba savarankiškai. Pirma reikia pateikti užduotis, kurios yra pakankamai sudėtingos ir žadina smalsumą. Antra, perdėtu išoriniu atlygiu nesužlugdyti žmogaus laisvo apsisprendimo jausmo (Myers, 2000).

Pripažįstama, kad motyvas – tai bet kokios veiklos priežastis (stimulas, skatulys), kildinamas iš įvairių – vidinių (vertybės, emocijos) ir išorinių (paskatinimai, elgsenos aplinkybės) – poreikių. Vidiniai mokymosi motyvai, daugelio nuomone, yra veiksmingesni už išorinius. Esminis vidinis noro mokytis motyvas yra įgimtas pažinimo poreikis. Teigiamam požiūriui į mokymąsi įtakos turi mokinio pasitikėjimas savimi, tikėjimas sėkme, savo gabumais. Mokiniai turi suprasti, kad mokslas yra vertybė, jų ateities perspektyva (Vosylienė, 2004).

Globos namų auklėtinių motyvacija yra žema. Jie nepasitiki savo jėgomis. Tam įtakos turi priešiškas aplinkinių nusistatymas.

2.4. Vaikų globos namų auklėtinių mokymasis ir santykiai mokykloje

Valstybė turi garantuoti augantiems globos namuose vaikams teisę į mokslą. Kaip teigė J. Laužikas (1993), jei norime klestinčios visuomenės, turime užtikrinti prieinamą mokslą visiems vaikams.

Vaikai iki 6 metų globos institucijose ugdomi pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. Sulaukę 7 metų pradeda lankyti mokyklas su šeimų vaikais. Mokykla vaidina ypatingą vaidmenį vaiko socializacijoje ir mokymosi motyvacijos kaitoje, ji gali duoti stiprų impulsą mokinio asmenybės savikūrai ir lemti tolesnio gyvenimo sėkmę (Vosylienė, 2004).

I. Leliūgienės (2003) teigimu 1990 metais įgyvendinat Švietimo reformą, vaikų globos įstaigų būklė žingsnis po žingsnio pradėjo gerėti. 1992 metais internatinės mokyklos buvo pertvarkytos į globos namus. Šių mokyklų mokomieji korpusai buvo pertvarkyti į gyvenamąsias patalpas arba perduoti Švietimo ir ugdymo skyrių žiniai. Tokia reorganizacija buvo siekiama pagerinti vaikų

gyvenamąsias sąlygas, leisti jiems mokytis kartu su normalių šeimų vaikais. Besimokydami su šeimų vaikais, lengviau integruojasi į visuomenės gyvenimą.

Vaikai augantys globos namuose turi teisę įgyti vidurinį išsilavinimą, jie integruojami į mokyklas, kur mokosi su šeimų vaikais. Tačiau bendrosiose mokyklose yra pažeidžiamas nediskriminavimo principas. Kaip teigiama Jungtinių Tautų ataskaitos nediskriminavimo principu, visi vaikai neatsižvelgiant į jų lytį, religiją, kalbą ir kitus dalykus turi teisę į mokslą, vienodą išsilavinimą. Bet I. Leliūgienė (2003) pažymi, jog vaikai iš globos namų mokykloje patiria priešišką nusistatymą iš draugų ir mokytojų pusės.

Vaikams, netekusiems tėvų globos ir gyvenantiems globos institucijose, būdingi silpni akademiniai laimėjimai, jie blogiau atlieka darbus, mažai domisi aplinka, pasižymi žinių stoka, pasyvumu atliekant užduotis, todėl dauguma jų mokosi pagal specialias programas, dažnai paliekami kartoti kursą, perkeliami į kitas mokyklas arba pašalinami iš mokymo įstaigos, sulaukę tinkamo amžiaus. Mokykloje globos namų auklėtiniai dažniausiai vertinami kaip turintys mažai žinių, patirties bei atsakomybės, apibūdinami kaip nebrandūs, pasižymintys psichosocialinėmis problemomis, adaptacijos sunkumais. Prieš kuriuos vaikus buvo naudojamas smurtas, buvo apleisti yra blogiau pasirengę mokyklai ir naujų socialinių santykių užmezgimo, ir nusiteikimo mokytis prasme, dažniau atsilieka moksle, jų akademinės aspiracijos žemos, pasižymi silpna mokymosi motyvacija, mokykliniu nebrandumu, mokymosi sunkumais, vaizduotės skurdumu, pasyvumu, savikontrolės silpnumu, santykių su bendraamžiais palaikymo sunkumais (Samašonok, Žukauskienė, 2004).

Šiems vaikams pamokų metu reikia skirti ypač daug dėmesio atsisakant noro skatinti gabius ir gerus mokinius ir menkinti blogus, žemų akademinų laimėjimų vaikus sudarant vienodas mokymosi sąlygas bei sukuriant saugią atmosferą visiems vaikams, neatsižvelgiant į jų socialinę padėtį. Dauguma globos namų ugdytinių mokymosi bendrojo lavinimo mokyklose, todėl mokytojais turi būti geriau parengti dirbti su šiais vaikais; taip pat vaikams. Netekusiems tėvų globos, dažna globos institucijų ir mokyklų kaita „atvykimo – išvykimo“ procesas apsunkina prisitaikymą, apriboja prisirišimą. Šiuo metu mokyklose pažeidžiamas nediskriminavimo principas. Vaikai turi teisę į pagarbą, bei supratimą.

Dėl prasto visuomenės, mokyklų bendruomenių kultūros lygio dažnai globos namų auklėtiniai bendrojo lavinimo mokykloje nepritampa – skriaudžiami, pravardžiuojami. Jie užsidaro savyje arba agresyviai gina savo teises. Tai atsiliepia ir jų mokymosi lygiui, kokybei (Barkauskaitė, 1999).

Rusijos mokslininkams taip pat aktualus našlaičių mokymasis. M. L. Šipicyn (Шипицын, 2003) atkreipia dėmesį į globos namų auklėtinių situaciją mokykloje, į problemas su kuriomis susiduria šie vaikai. Vaikai – našlaičiai gyvenantys globos namuose, lanko mokyklą, netoli jų

institucijos, tame pačiame mikrorajone. Mokyklose pastebimos dvi klasių komplektavimo formos, kurias lanko vaikai iš globos namų. Atidaromos „našlaičių klasės“, kurias lanko tik vaikų globos namų auklėtiniai. Toks padalinimas į atskiras klases, dažnai priveda prie agresijos, kuri iššaukta ne tik „šeimų vaikams“, bet ir pedagogams. Daug geresnė situacija našlaičiui, kai jis mokosi bendraamžių kolektyve su „šeimos vaikais“. Kiekviena situacija priveda prie skirtingų emocijų: nuo agresijos prie gerų santykių su kitais vaikais (Шипицын, 2003).

Mokykloje vaikai iš globos namų dažniau patenka į „nevykelio“ situaciją. Mokytojai dažniausiai neigiamai žiūri į šiuos vaikus, bei laiko konfliktuojančiais. Jie mokosi nepastoviai, jau trečioje-penktose klasėse praranda norą mokytis. Dažnai ir pačių mokyklų pedagogai sudaro tam sąlygas, kad vaikai nepasitikėtų savo galimybėmis. Vaikai pajaučia nepalankius jiems santykius (Шипицын, 2003).

Sociologai M. D. Heather (1999), M. Finkestein, M. Wamsley (2002), I. Martin (2003) aiškina globos namų vaikų akademinis laimėjimus, santykius mokykloje. Pastebėta, jog globojami vaikai turi žemus akademinis pasiekimus. Jų pasiekimai klasėje būna daug žemesni nei kitų vaikų. Prasčiausiai sekasi matematika ir gramatika. Paklausti, kodėl mokslai prastai sekasi, negali atsakyti. Labiausiai globos namų vaikai dėl nesėkmių kaltina save.

Dažnai mokyklose nesirūpinama šiais vaikais. Paklausti apie pamokas ir namų darbų ruošą, jie teigia, kad namų darbai užduodami, tačiau jų ruošai skiriama tik penkias arba penkiolika minučių. Vaikai mano, kad moksluose jiems nesiseka dėl jų elgesio. Pastebėta, jei būna problemų su jų globa, vaikai prastai mokosi, nelanko pamokų, dažniau nusižengia taisyklėms.

M. D. Heather (1999) teigia, kad jaunimas trokšta studijuoti tačiau susiduria su kliūtimis. Globos namų vaikams, baigusiems vidurinę mokyklą, tęsti mokslus sunku.

I. Martin (2003) pažymi, jog neseniai atliktas profesoriaus W. Brown socialinio darbo tyrimas parodė, kad net 70 % globojamų vaikų nori lankyti kolegiją. Šio tyrimo duomenys buvo paskelbti liepos/rugpjūčio 2003m. žurnale „Vaiko gerovė“.

Globojami vaikai dažnai patiria nesėkmes mokyklose, nors mokykla privalėtų plėtoti jų patirtį. W. Brown (2003) tyrimo duomenimis nustatyta, kad 63 % globos institucijose gyvenančių vaikų pakeičia mokyklą; 73 % nelanko mokyklos; 16 % pašalinami iš mokyklos; 25 % kartoja kursą; 58 % nusivylė klase; 45 % bėga iš pamokų; 28 % nesutaria su mokytojais.

I. Martin (2003) nurodo, kad W. Brown siūlo globojamiems vaikams steigti privačias mokyklas. Reikia įdėti pastangų, kad atsiskleistų vaikų akademiniai laimėjimai, reguliariai juos stebėti, bei vertinti.

Sociologai M. D. Heather (1999), M. Finkestein, M. Wamsley (2002), I. Martin (2003) teigia, jog svarbu, kad šiuos vaikus skatintų ir palaikytų mokytojai, tuomet vaikai labiau pasitikės savo jėgomis ir galimybėmis.

Jei mokytojai pakeistų savo požiūrį į šiuos vaikus, tai jiems būtų didesnė motyvacija siekti mokslo. Ugdytiniai žino, kokias teises jie turi, tačiau jei bus slopinami jų įgūdžiai, siekis mokytis, jausis menkinami, negebės tęsti mokslo ateityje, nes laikys save „nevykėliais“.

Mokytojų, bei visuomenės požiūris į globos namų vaikus kenkia patiems vaikams. Kaip tik suaugusieji privalo šiuos vaikus palaikyti, skatinti tobulėti, o ne smerkti. Šių vaikų psichologinė būseną labai trapi, kuo labiau juos palaikys mokykloje, tuo labiau jie norės tobulėti ateityje, siekti mokslų.

2.5. Vaikų globos namų auklėtinių padėtis visuomenėje

Vis daugiau vaikų atsiduria globos namuose, internatuose. Bruzgelevičienė J. (2001) pastebi, jog dalį vaikų, paėmusi į savo globą, valstybė visiškai išlaiko valstybinėse globos įstaigose. Be valstybinių vaikų globos namų sparčiai daugėja savivaldybinių globos namų.

Kaip buvo minėta ankstesniuose skyreliuose, to priežastys įvairios. Vieni vaikai patenka iš asocialių šeimų, kiti patenka į šias įstaigas tapę našlaičiais. Valstybė apsiima tokius vaikus globoti, rūpintis. Svarbu pasirūpinti šių asmenų ateitimi. Jie turi įgyti tokius įgūdžius ir išsilavinimą, kad užaugę ir išėję iš globos namų užsitikrintų sau ateitį.

Profesinis rengimas, orientavimas yra, tačiau vaikai ne pagal savo poreikius renkasi specialybes, o pagal skiriamus bendrabučius, kuriuose kelerius metus išėję iš globos namų gali ramiai gyventi.

N. Vagnorienė (1994) pastebi, kad pilnametystės sulaukę ar netrukus jos sulaukiantys Alytaus vaikų globos namų auklėtiniai nelabai linkę galvoti, ką veiks toliau. Ši situacija vyrauja ne vien Alytaus globos namuose, bet ir visos šalies globos įstaigose. Reikia imtis veiksmų, kad ši situacija pasikeistų. Žinoma, kad bešeimiai vaikai stokoja socialinių įgūdžių. Šeimoje įtakos turi tėvai, tiek lavinant įgūdžius, tiek renkantis profesiją. Šeimose besimokantys vaikai sulaukia palaikymo, paskatinimo iš tėvų. Kurių negauna globos institucijose augantys auklėtiniai.

Netekę tėvų globos vaikai sulaukę pilnametystės jaučiasi nesaugūs. Jei šeimoje sulaukus pilnametystės paauglys sulaukia paramos, tai paauglys, augantis globos namuose, netenka paramos, turi palikti savo namus. Iki kol sueina paaugliui aštuoniolika metų valstybė juo pasirūpina, bet tik sulaukus pilnametystės vaikas privalo palikti globos įstaigą, ir susirasti sau gyvenamąjį būstą.

Institucijose, kuriose prižiūrimi vaikai, pedagogai turėtų daugiau skirti dėmesio auklėtinių socialiniams įgūdžiams, bei parengti profesijos pasirinkimui. Globotiniai privalo susipažinti su aukštojo bei profesinio mokslo teikiamomis paslaugomis. Turi būti informuojami, kokią paramą gaus įstojus į universitetą, kolegiją, profesinę mokyklą. N. Vagnorienė (1994) priduria, jog globos namų auklėtiniai renkasi ne tas specialybes, kurias labiausiai norėtų, bet eina ten kur gali gauti bendrąbę. Tokį nusistovėjusį požiūrį reikia keisti, reikia leisti vaikams pasirinkti ir stoti į tą specialybę, kuri atitinka poreikius ir bus reikšminga ateityje. Reikia sudaryti tokias sąlygas siekiant mokslo, kad tai būtų siekiama tikslingai, pagal galimybes ir sugebėjimus, o ne pagal gyvenamąją vietą.

Vaikai, augę be šeimos, atsilieka nuo savo bendraamžių, jie uždaro būdo, sudirgę, jaučiasi nuskriausti dėl tėvų kaltės. Šių vaikų profesiniai ketinimai formuojasi lėtai. Jie patiria sunkumų moksluose. Globos namų auklėtiniams sunkiau mokytis, nes negatyvią patirtį atsineša iš buvusių namų. Vaikai, atėję iš nenusisekusių šeimų, kurių tėvai niekur nedirbo, girtuokliavo, nesirūpino savo vaikais, nesigilino į jų mokymąsi, netenka noro mokytis, dirbti, bendrauti su kitais (Leliūgienė, 2001).

Vaikų globos namų sąlygomis auklėjami vaikai yra izoliuoti nuo išorinio pasaulio, jų veikla reglamentuojama vidaus tvarkos taisyklėmis, todėl nėra patenkinami jų socialiniai poreikiai, tokie kaip neformalus bendravimas, jiems trūksta socialinio ir emocinio pasitikėjimo, realaus gyvenimo įgūdžio. Visi šie veiksniai apsunkina vaikų namų ir internatų auklėtinių rengimą savarankiškam gyvenimui. Nugalėti auklėtinių išorinio pasaulio nepasitikėjimo baimę galima tik sustiprinus jų socialinius ryšius. Visgi globos namų auklėtiniai susiduria su sunkumais mokykloje (Leliūgienė, 2001).

Nors išoriškai ugdymo pagrindą sudaro tarpasmeninė sąveika, iš esmės tai yra socialinis procesas, kuriame atsispindi visuomeniniai santykiai, individų labai skirtingai suvokiami, vertinami ir išreiškiami pažinimo procese. Todėl norint ugdyti individus, asmenybes, ypač svarbu suvokti kiekvieno ugdytinio individualias galias. Neabejotina, kad didesni protiniai gebėjimai yra sėkmingo mokymosi pradžia (Barkauskaitė, 2001, p.17).

Lankydami mokyklas globos namų auklėtiniai lengviau integruojasi į visuomenę. Svarbu keisti visuomenės požiūrį į šiuos vaikus. Motyvacijos formavimasis priklauso nuo aplinkos. Kaip pažiūrėta bus į bešeimius vaikus, kaip jie bus priimti, tokią jaunąją kartą užsiauginsime. Svarbu našlaičius motyvuoti, skatinti, kad jie pasitikėtų savo jėgomis, norėtų mokytis. R. Braslauskienė (1995) pastebi, jog visuomenė ir valstybė turėtų sukurti bešeimiams vaikams tokias ugdymo sąlygas, kad jie būtų pajėgūs fiziškai, dvasiškai, materialiai remti mūsų visuomenę. Autorė teigia, kad bešeimiai vaikai dažnai nepagiriami, neįvertinami, todėl jie turi menką supratimą apie savo

vertę. Tam daro įtaką visuomenėje nusistovėjusios nuostatos. Jos turi įtakos mūsų suvokimui ir mąstymui (Suslavičius, 2006). Todėl svarbu padėti vaikų globos namų auklėtiniams įsitvirtinti gyvenime, siekti mokslo. Vaikai tik tuomet norės mokytis, jei bus skatinami, nebus baudžiami, bei žinos, kad visuomenė jais tiki.

Į vaikus augančius globos namuose reikia žvelgti, ne į kaip būsimą paprastą darbo jėgą, kuri gali įgyti tik profesinį išsilavinimą, bet kaip į talentingus žmones, kurie taip pat gali vadovauti, mokyti kitus, siekti aukštojo mokslo.

3. VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ TEISĖ Į AUKŠTĄJĮ MOKSLĄ TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodikos ir imties charakteristika

Tyrimo metodika: Buvo atlikta *socialinė diagnostika, kiekybinė analizė*. Mokymosi motyvacija – pasaulinė problema, todėl šios srities diagnostiniai tyrimai aktualūs teoriniu bei lyginamuoju požiūriu. Taikyta socialinės diagnostikos instrumentas *anoniminė anketa*, kuri padėjo atskleisti rūpimas socialines ir pedagogines tendencijas.

Tyrimui buvo paruoštos dviejų tipų anoniminės anketos, skirtos:

1. Vaikų globos namų auklėtiniams;
2. Mokytojams.

Vaikų globos namų auklėtinių anketą sudarė penki blokai:

1. Sociodemografiniai duomenys.
2. Požiūris į mokslą.
3. Santykiai mokykloje.
4. Vaikų globos namuose auklėtiniams sudaromos mokymosi sąlygos.
5. Profesijos pasirinkimas ir ateities perspektyvos.

Pirmasis blokas skirtas išsiaiškinti sociodemografinius duomenis. Antrame – penktame blokuose pateikti uždari ir atviri klausimai išsiaiškinti vaikų globos namų auklėtinių požiūrį į mokslą, norą mokytis, sąlygas mokymuisi sudaromos mokykloje bei globos namuose, kaip vaikus priima mokykloje bendraamžiai ir mokytojai, ar gauna informaciją apie profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų reikalavimus.

Mokytojų anketą sudarė keturi blokai:

1. Sociodemografiniai duomenys.
2. Požiūris į vaikų globos namų vaikų mokymąsi ir santykius mokykloje.
3. Bendradarbiavimas su globos namų darbuotojais mokymosi klausimais.
4. Globos namų vaikų ruošimas aukštajam mokslui.

Pirmasis blokas skirtas išsiaiškinti sociodemografinius duomenis. Antrame – ketvirtame blokuose buvo pateikti uždari ir atviri klausimai norint išsiaiškinti mokytojų požiūrį į vaikų globos namų auklėtinių, problemas mokykloje, jų ruošimą aukštajam mokslui.

Duomenys apdoroti : MC Excel programa.

Tyrimo imtis: Buvo apklaustos dvi respondentų grupės Šiaulių rajone. Pirmoji respondentų grupė – vaikai iš globos namų, kurie mokosi devintose – dvyliktose klasėse. Apklausta buvo 115 vaikų globos namų auklėtinių, viena įstaiga atsisakė bendradarbiauti. Kuršėnų vaikų globos namų administracija teigė: „vaikai Kuršėnų globos namuose jau ketveri metai kai nemano stoti į aukštąją mokyklą. Jų motyvaciją labai žema. Jiems du metus tektų aiškinti, kam reikalingas mokslas. Kas metai kontingentas vis prastėja“.

Antroji respondentų grupė – mokyklų, kurias lanko globos namų auklėtiniai, pedagogai. Į pateiktas anketas atsakė 50 respondentų. Iš viso respondentų apklausoje dalyvavo 165 (N=165). Šios respondentų grupės pasirinktos todėl, kad tyrimo metu norėta išsiaiškinti vaikų globos namų auklėtinių požiūrį į mokslą, ką jie galvoja daryti įgiję vidurinį išsilavinimą ateityje, bei mokytojų požiūrį į mokinių žinių įsisavinimą mokykloje ir jų pajėgumą studijuoti aukštosiose mokyklose.

Išsamesnė mokinių imties charakteristika pateikta 1 lentelėje. Mokytojų imties charakteristika pateikta 2 lentelėje.

1 lentelė

Mokinių imties charakteristika

KRITERIJUS	SITUACIJA	ATSAKYMŲ SK.	%
LYTIS	○ Mergaitė	58	50
	○ Berniukas	57	50
MOKYKLA	○ Miesto vidurinė	54	47
	○ Miesto gimnazija	9	8
	○ Kaimo vidurinė	52	45
KLASĖ	○ Devinta	58	50
	○ Dešimta	38	33
	○ Vienuolikta	19	17
	○ Dvylikta	-	-

Tyrimė dalyvavusių mergaičių ir berniukų skaičius pasiskirstė tolygiai.

Pateiktoje lentelėje matyti, jog daugiausia vaikų yra lankančių kaimo ir miesto vidurines mokyklas. Tam turi įtakos jų gyvenamoji vieta. Kokią mokyklą globos namų auklėtiniai lanko, priklauso nuo to, kuri yra arčiausia jų globos įstaigos. Nors yra išimčių – keli vaikai lanko gimnaziją. Radviliškio vaikų globos namų psichologės teigimu: „į įstaigą patenka įvairių gabumų vaikų. Yra ypač gabių, ir tie kuriems mokslas nerūpi. Dažniausiai gabūs vaikai, pagyvenę globos namuose, susideda su netinkama kompanija, jų įgūdžiai sumenkėja. Tačiau darbuotojai daro viską, kad vaikai mokytoji ir lavintų savo gabumus“.

Atliekant tyrimą buvo pasirinktos 9 – 12 klasės, nes nuo devintos klasės pradedama galvoti, kur toliau tęsti mokslus, ką veikti ateityje. Jau nuo dešimtos klasės vaikai gali pasirinkti profesiją. Daugiausia vaikų mokosi devintoje ir dešimtoje klasėse. Vienuoliktoje klasėje besimokančių vaikų mažiau. Devintoje ir dešimtoje klasėse besimokančių vaikų daugiau, nei vienuoliktoje, todėl, kad dauguma įgiję pagrindinį išsilavinimą pasirenką profesinę mokyklą. Šiuo metu vaikai iš globos namų vis rečiau įgyja vidurinį išsilavinimą. Profesorius W.Brown (2003) atliktame socialinių mokslų tyrimė, nurodė, jog dėl psichologinių bėdų vaikų globos namų auklėtiniai bėga iš pamokų, nelanko mokyklos, yra perkeliama į kitas mokyklas. Mūsų tyrimė ši mintis pasitvirtino. Šiaulių vaikų globos namų darbuotojai pakomentavo šią situaciją taip: „vaikai ateina su žemais akademiniais laimėjimais, įgiję pagrindinį išsilavinimą, jie išeina į profesines mokyklas mokytis. Kai kurie vaikai lieka mokyklose po keletą metų kartoti kursą, yra išmetami iš mokyklų. Tokiu atveju jie patenka į jaunimo mokyklą, į kurią nuveža darbuotojai, tačiau iš ten šie vaikai pabėga, nelanko pamokų, vargiai įgyja vidurinį išsilavinimą“.

Kita anketa buvo skirta pedagogams, norint išsiaiškinti nuomonę apie globos namuose augančių vaikų mokymąsi mokykloje ir ateities perspektyvas. Pirmąjį anketos bloką sudarė: lytis, pedagogo darbo stažas, kvalifikacinė kategorija, kuo dirba, ar mokosi auklėjamojoje klasėje iš globos namų vaikai. Mokytojų imties charakteristika pateikta antroje lentelėje.

Mokytojų imties charakteristika

KRITERIJUS	SITUACIJA	ATSAKYMŲ SK.	%
LYTIS	○ Moteris	44	88
	○ Vyras	6	12
PEDAGOGINIS DARBO STAŽAS	○ 0 – 10	17	34
	○ 11 – 20	17	34
	○ 21 – 30	10	20
	○ Virš 30 metų	6	12
KVALIFIKACINĖ KATEGORIJA	○ Mokytojas	23	46
	○ Vyr. mokytojas	17	34
	○ Metodininkas	9	18
	○ Ekspertas	1	2
DIRBA	○ Klasės auklėtoju	15	30
	○ Dalyko mokytoju	16	32
	○ Klasės auklėtoju ir dalyko mokytoju	19	38
AUKLĖJAMOJOJE KLASĖJE MOKOSI VAIKAI IŠ GLOBOS NAMŲ	○ Mokosi	37	74
	○ Nesimoko	13	26

Dauguma respondentų, dalyvavusių tyrime, buvo moterys – net 88 proc., vyrai sudarė 12 proc. visų respondentų, dalyvavusių tyrime.

Tyrime dalyvavusių pedagogų darbo stažas yra nuo 0 iki 30 metų ir daugiau. Vidutiniškai daugelis mokytojų šį darbą dirba 0-20 metų (34 proc.), 21-30 metus (20 proc.). Daugiau nei pusė

tyrime dalyvavusių mokytojų yra pakankamai jauni arba turintys pedagoginį darbo stažą nuo 11 iki 20 metų (po 34 proc. respondentų).

Daugiausia respondentų (46 proc.) yra įgiję mokytojo kvalifikacinę kategoriją, trečdalis respondentų – vyr. mokytojai (34 proc.). 18 proc. respondentų yra įgiję metodininko kvalifikacinę kategoriją. Tyrime dalyvavo viena mokytoja (2 proc.), turinti eksperto kvalifikacinę kategoriją.

Tyrime taip pat buvo išsiaiškinta, kokie santykiai sieja mokytojus su globos namų auklėtiniais: ar jie yra klasių, kuriose mokosi globos namų auklėtiniai, vadovai, ar yra tik dalyko mokytojai. Iš 2 lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog duomenys procentaliai beveik pasiskirstę tolygiai. Daugiausia pedagogai mokyklose dirba klasės auklėtoju ir dalyko mokytoju (34 proc.). Bet yra išimčių kai pedagogai dirba tik dalyko mokytoju (32 proc.), tai galima paaiškinti dvejopai: 1) nepasirenka auklėjamosios klasės. 2) išleidę savo auklėtinius baigusius mokyklą, metus gali neturėti auklėjamosios klasės ir dirbti tik dalyko mokytoju.

Kitu mokytojams skirtos anketos klausimu išsiaiškinta, ar jų auklėjamosiose klasėse mokosi vaikų globos namų auklėtiniai. Iš pateiktų duomenų 2 lentelėje matyti, jog ne visų pedagogų auklėjamosiose klasėse mokosi globos namų auklėtiniai. Tie pedagogai, kurie atsakė neturintys savo auklėjamojoje klasėje vaikų iš globos namų (16 proc.) yra dalyko mokytojai.

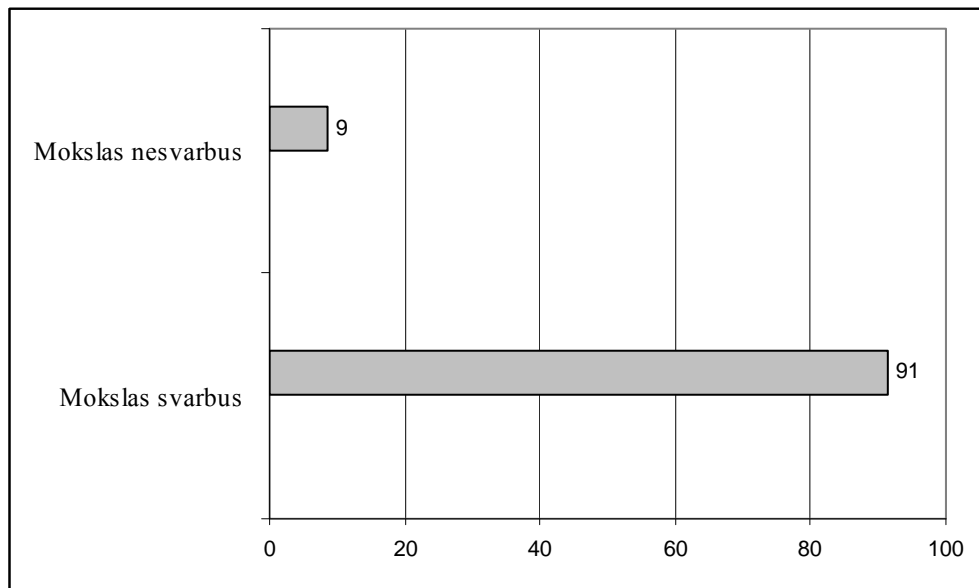
3.2. Tyrimo rezultatai

3.2.1. Vaikų globos namų auklėtinių požiūrio į mokslą ir santykius mokykloje tyrimas

Nuo požiūrio į mokslą priklauso žmogaus ateitis. Savo požiūrį šiuo klausimu, bei įsitikinimus galėjo pareikšti ir vaikų globos namų auklėtiniai. Vaikai iki 6 metų globos institucijose ugdomi pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. Sulaukę 7 metų pradeda lankyti mokyklas su šeimų vaikais. Mokykla vaidina ypatingą vaidmenį vaiko socializacijoje ir mokymosi motyvacijos kaitoje, ji gali duoti stiprų impulsą mokinio asmenybės savikūrai ir lemti tolesnio gyvenimo sėkmę (Vosylienė, 2004).

Nuo mokytojų bei klasės draugų požiūrio, bei santykių su globos namų auklėtiniais mokykloje, priklauso pačių našlaičių noras mokytis ir tolesnė gyvenimo sėkmė.

Norint išsiaiškinti vaikų globos namų auklėtinių požiūrį į mokslą ir santykius mokykloje, buvo pateikti klausimai auklėtiniais ir juos mokantiems pedagogams.

1 pav. **Auklėtinių požiūris į mokslo svarbą gyvenime (proc.) (N = 115)**

1 paveiksle pateikti duomenys rodo, jog dauguma vaikų mano, kad mokslas svarbus gyvenime (91 proc.). Savo atsakymą jie pagrindė tokiais teiginiais²:

- *reikia įgyti specialybę;*
- *reikia mokytis, kad gautum gerą darbą;*
- *nes mokslas svarbus darbovietėje;*
- *kad nebūtum valkata, kad turėtum už ką pragyventi;*
- *nes nuo mokslo priklauso tolimesnis gyvenimas.*

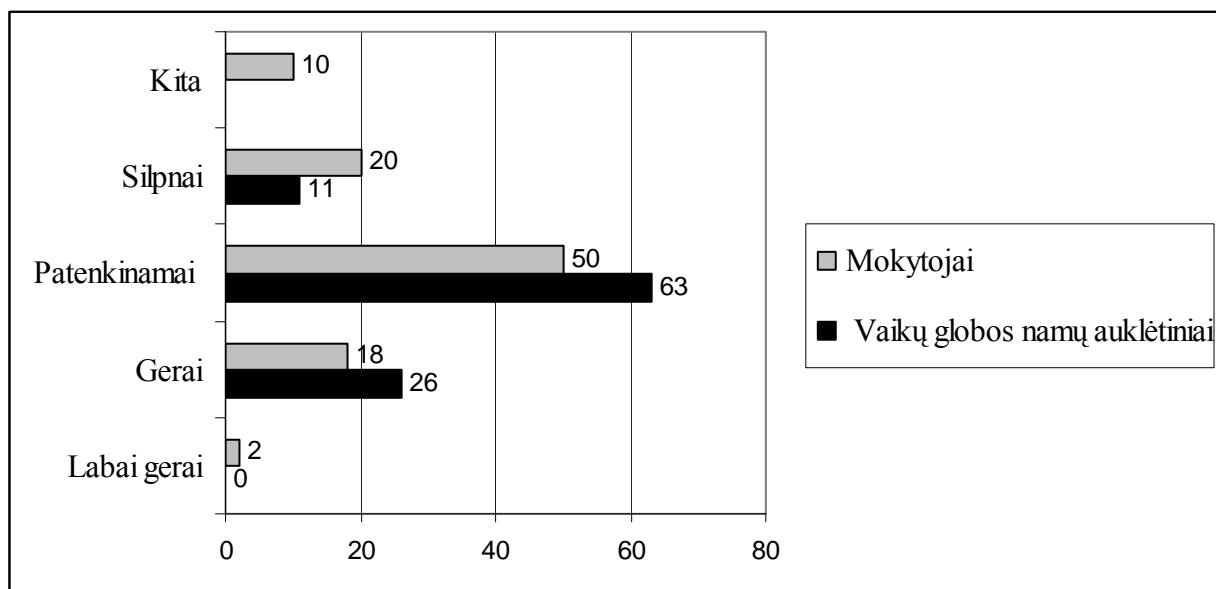
Keletas mokinių pažymėjo atsakymo variantą mokslas nesvarbus (9 proc.), savo pasirinkimą jie pagrindė teiginiais :

- *man jis nereikalingas;*
- *nes pinigų galima uždirbti ir nebaigus mokslų;*
- *Lietuvoje daugiau žmonės uždirba tuose darbuose, kuriuose dirba be išsilavinimo;*
- *už pažymius duonos nevalgysi.*

Lyties aspektu berniukams mokslas yra nesvarbus gyvenime. Mergaitėms mokslas jų gyvenime yra svarbus. Gyvenamosios vietos aspektu miesto mokyklų devintoje - dešimtoje klasėse besimokantiems auklėtiniams mokslas pasirodė nesvarbus jų gyvenime. Kaime besimokantiems auklėtiniams mokslas yra svarbus. Respondentai pasisakė už mokslo svarbą, jį siejo su profesijos įgijimu.

Išsiaiškinus respondentų požiūrį į mokslo svarbą, buvo pateiktas klausimas, kaip jiems sekasi mokytis. Atsakymai atsispindi 2 paveiksle.

² Vaikų globos namų auklėtinių, atsakymų kalba netaisyta.

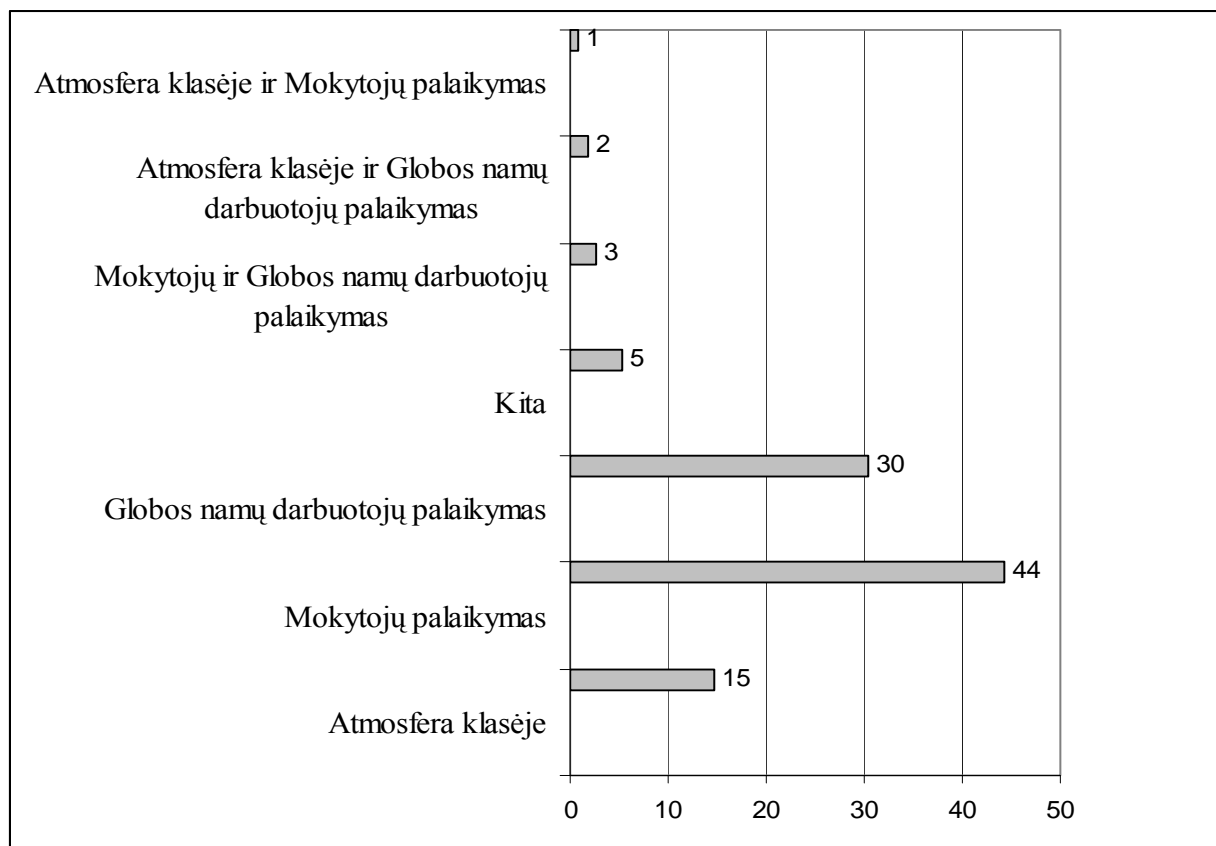
2 pav. Vaikų globos namų auklėtinių akademiniai laimėjimai (proc.) (N = 165)

Dauguma apklaustųjų vaikų globos namų auklėtinių mokosi patenkinamai (63proc.). analizuojant duomenis gyvenamosios vietos aspektu pastebėta, jog kaimo ir miesto mokyklose besimokančių respondentų akademiniai laimėjimai panašūs. Apie žemus vaikų gyvenančių globos namuose akademinis laimėjimus rašė M. D. Heather (1999), M. Finkestein, M. Wamsley (2002), I.Martin (2003). Jų stebėjimai parodė, jog šiems vaikams sunkiai sekasi matematika, gramatika. Šio tyrimo metu pasitvirtino mokslininkų išsakytos mintys, kokie dalykai sekasi gerai, o kokie blogai. Dauguma respondentų atsakė, jog *matematika, fizika, chemija, lietuvių kalba* sekasi prastai. Gerai sekasi tie mokomieji dalykai, kuriems reikia mažiau pastangų, tai – *technologijos, kūno kultūra*.

Tyrimo rezultatai parodė: mokymosi procese pedagogai pastebi, jog vaikai iš globos namų mokykloje mokosi patenkinamai arba silpnai. Šie rezultatai procentaliai tolygūs. Pedagogai, kurie atsakė kita, ir tai sudarė 10 proc. gautų rezultatų, paaiškino, kad kiekvieną vaiką reikia vertinti individualiai, negalima visų vaikų vertinti vienodai. Vieni mokosi geriau, kiti blogiau. Vaikų globos namų auklėtinių nesimokymą aiškina kaip: *netikėjimą ateitimi; nuolatiniu mokytojų keitimusi; seka draugų pavyzdžiu; žema motyvacija mokytis; nemokėjimas susikaupti; atsakomybės nebuvimas; žinojimas, kad niekam neįdomūs jų mokymosi rezultatai; psichologiniai elgesio sutrikimai; socialinė aplinka; per didelė laisvė*. Pedagogai mano, kad globos namų auklėtiniams padeda mokytis: *nuolat skiriamas dėmesys; pagyrimas už menkiausias pastangas; nustatytas pamokų ruošos laikas, kuris yra privalomas; teisinga kritika; dalyvavimas popamokinėje veikloje; auklėtojų priežiūra; tinkamai organizuotas mokytojų procesas; kontrolė; paskatinimai*.

Iš pateiktų duomenų 2 paveiksle matyti, jog mokytojų ir vaikų globos namų auklėtinių atsakymai pasiskirstė panašiai.

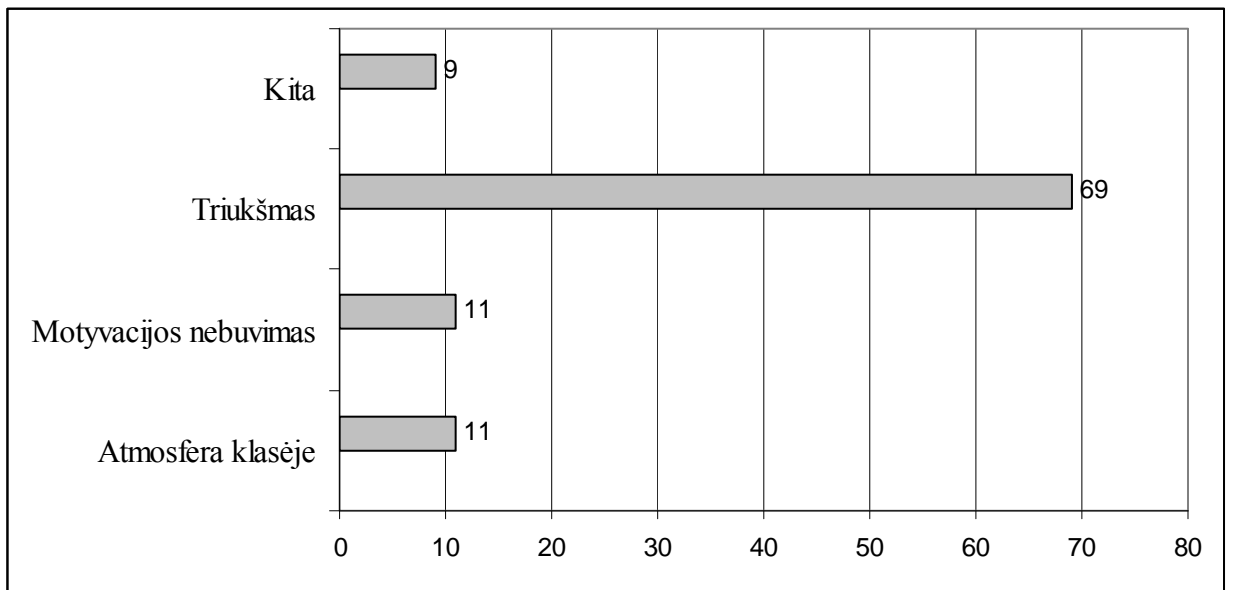
Išsiaiškinus respondentų akademinis laimėjimus, buvo pateikti klausimai, kokie veiksniai padeda ir trukdo mokytis. Atsakymai atsispindi 3 ir 4 paveiksluose.

3 pav. **Veiksniai, padedantys mokytis (proc.) (N = 115)**

Dauguma respondentų į pateiktą klausimą atsakė, jog moksle pasiektų rezultatų sėkmę lemia mokytojų palaikymas (44 proc.). Be mokytojų palaikymo mokykloje, vaikų globos namų auklėtiniams svarbu ir globos namų darbuotojų palaikymas (30 proc.). Galima, daryti prielaidą jog nuo mokytojų ir globos namų darbuotojų palaikymo, skatinimo, didės arba mažės vaikų globos namų auklėtinių motyvacija mokytis. Gyvenamosios vietos aspektu mokytojų ir globos namų darbuotojų palaikymas svarbus tiek kaimo, tiek miesto mokyklose besimokantiems auklėtiniams. Lyties aspektu skirtumai neišryškėjo, berniukų ir mergaičių atsakymai pasiskirstė tolygiai.

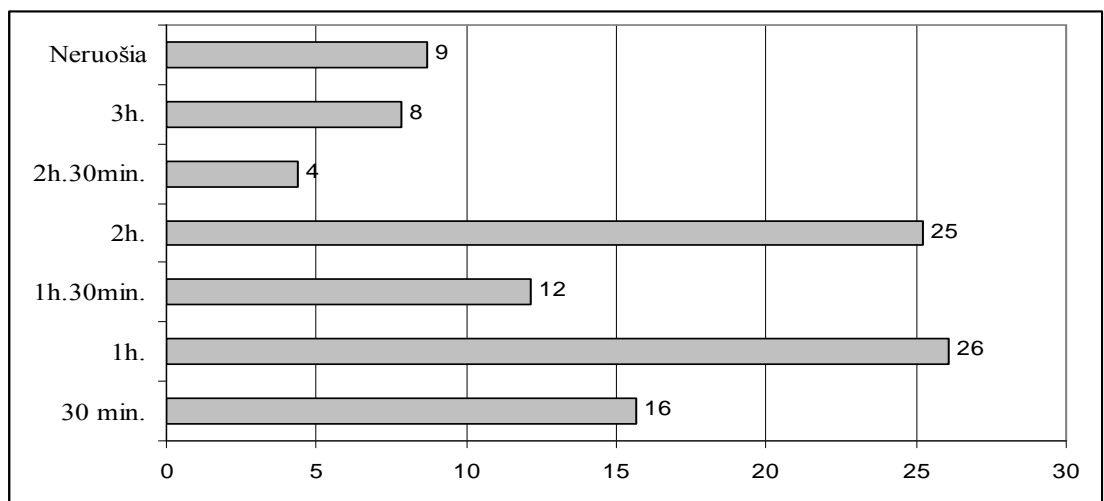
Kitu globos namų auklėtiniams skirtu klausimu išsiaiškinta, kokie veiksniai trukdo mokytis. Rezultatai atsispindi 4 paveiksle.

4 pav. Veiksniai, trukdantys mokytis (proc.) (N = 115)

Dauguma respondentų nesimokymo priežastimi nurodė triukšmą (69 proc.). Triukšmui esant negali susikaupti, sutelkti dėmesį į paskirtą užduotį. Iš duomenų 4 paveiksle matyti, kad vienodai pasiskirstė respondentų nuomonės nurodant nesimokymo priežastis: motyvacijos nebuvimas ir atmosfera klasėje (11 proc.). R. Žukauskienė (2004) teigė, jog vaikų globos namų auklėtiniai dažnai atsilieka moksle, jų akademinės aspiracijos žemos, pasižymi silpna mokymosi motyvacija, mokymosi sunkumais, pasyvumu. Mūsų tyrime pasitvirtino autorės išsakytos mintys, jog globos namų auklėtiniai silpna mokymosi motyvacija. Gautų rezultatų duomenimis net 11proc. auklėtinių neturi motyvacijos mokytis. Gyvenamosios vietos aspektu miesto mokyklose besimokantys auklėtiniai labiau neturi motyvacijos mokytis, nei kaimo mokyklose.

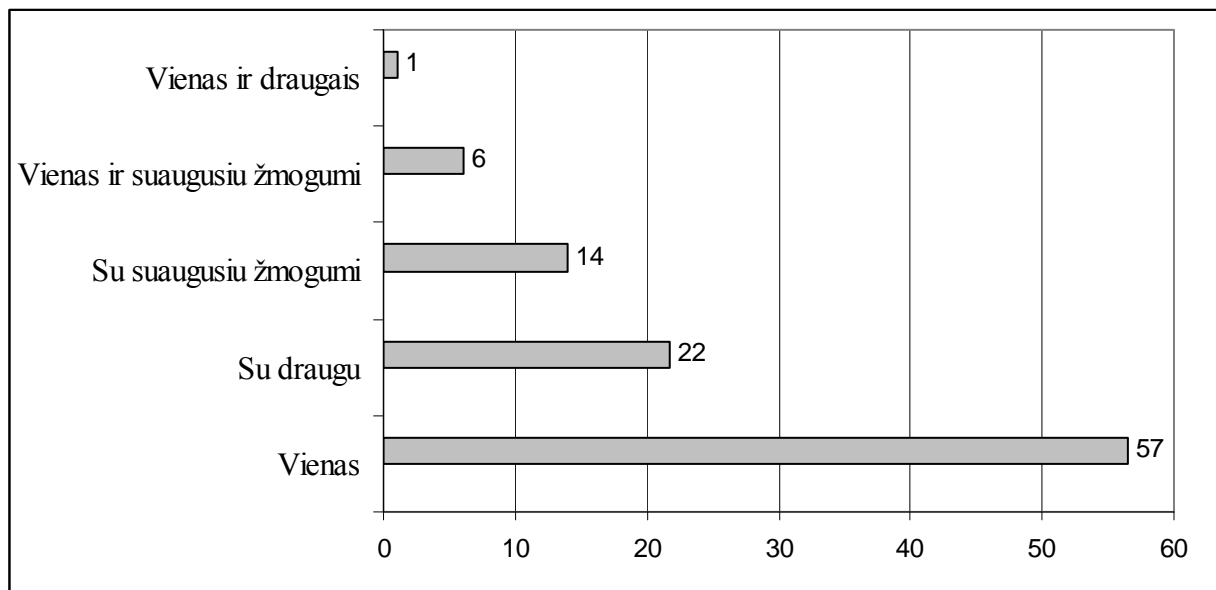
Išsiaiškinus vaikų globos namų auklėtiniai padedančius bei trukdančius veiksniai mokytis, buvo pateiktas klausimas, kiek laiko skiria pamokų ruošai. Atsakymai atsispindi 5 paveiksle.

5 pav. Respondentų skiriamas laikas pamokų ruošai (proc.) (N = 115)

Iš 5 paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog daugiausia globos namų auklėtinių pamokoms ruošti skiria nuo vienos iki dviejų valandų laiko. 16 proc. respondentų pamokas ruošia iki 30min., o 9 proc. respondentų pamokų neruošia. Lyties aspektu mažiau laiko pamokų ruošai skiria berniukai, gyvenamosios vietos aspektu – mieste besimokantys vaikai.

Išsiaiškinus, kiek laiko skiria respondentai pamokų ruošai, buvo pateiktas klausimas, su kuo jie labiausiai mėgsta mokytis. Atsakymai atsispindi 6 paveiksle.

6 pav. Mėgsta mokytis (proc.) (N = 115)

Globos namų auklėtiniai labiausia mėgsta mokytis vieni (57 proc.). Respondentai, kuriems patinka mokytis su draugais (22 proc.), atsakė:

- gali apsikeisti duomenimis,
- dviese mokytis smagiau.

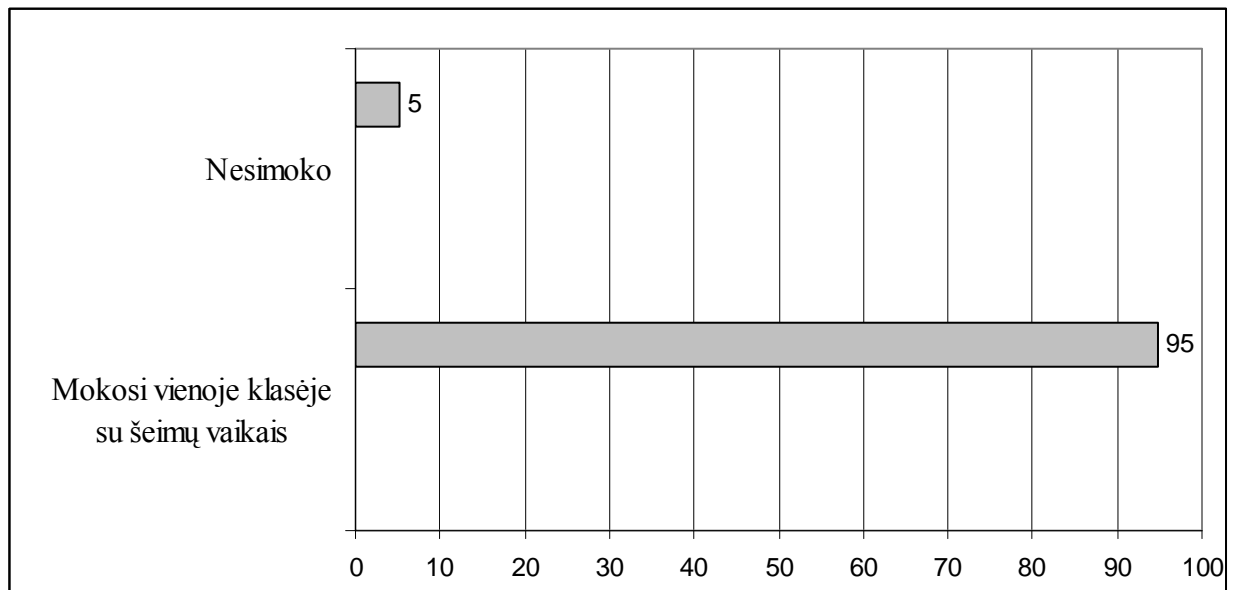
Lyties aspektu mergaitės, gyvenančios globos namuose, labiau nei berniukai mėgsta mokytis dviese. Berniukams labiau patinka mokytis vieniems.

Su suaugusiu žmogumi mėgsta mokytis (14 proc.), nes:

- paaiškina,
- padeda,
- konsultuoja.

Lyties aspektu su suaugusiu žmogumi labiau mėgsta mokytis mergaitės.

Išsiaiškinus, kaip vaikų globos namų auklėtiniai mėgsta mokytis buvo pateiktas klausimas, ar respondentai vienoje klasėje mokosi su šeimų vaikais. Atsakymai atsispindi 7 paveiksle.

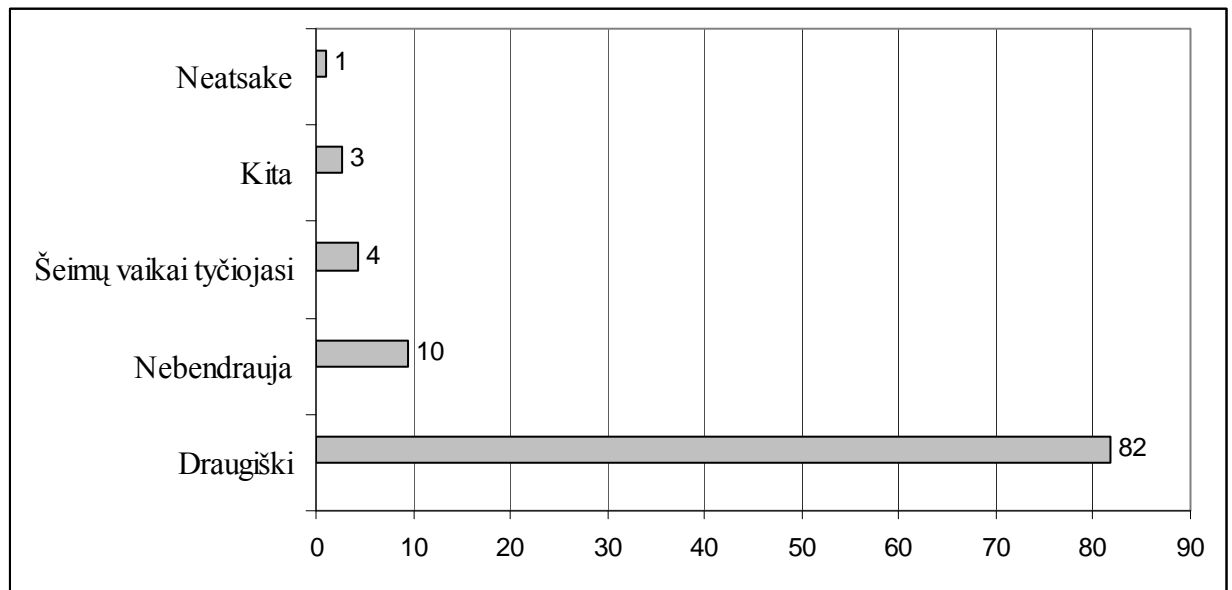

7 pav. **Globos namų auklėtinių mokymasis su šeimų vaikais (proc.) (N = 115)**

Rusijos mokslininkas M. L. Šipicin (Шипицын, 2003) atkreipė dėmesį į globos namų auklėtinių situaciją mokykloje. Teigė, jog pastebimos dvi klasių komplektacijos tame pačiame mikrorajone, mokykloje yra „našlaičių klasės“, kur mokosi tik vaikų globos namų auklėtiniai ir klasės, kuriose mokosi su „šeimų vaikais“. Daug geresnė situacija našlaičiui, kai jis mokosi bendraamžių kolektyve su „šeimų vaikais“. Pasitvirtino mokslininko išsakytos mintys, jog vaikams geriau mokytis su „šeimų vaikais“ vienoje klasėje. Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai vienoje klasėje mokosi su „šeimų vaikais“.

Mūsų tyrimas parodė, jog dauguma globos namų auklėtinių mokosi su šeimų vaikais (95proc.). Iš visų respondentų du atsakė, jog nesimoko mokykloje su šeimų vaikais (5 proc.). To priežastys neaiškios, galima tik daryti prielaidas. Gal juos ateina mokyti mokytojai į globos namus arba šie vaikai nesuprato „šeimų vaikai“ sąvokos. Nes globos namų auklėtiniai taip pat turi giminaičius, ir šeimas, tik yra paimti iš tėvų ir perduoti rūpintis globos namams, kad sudarytu geresnes gyvenimo sąlygas, nei turėjo namų aplinkoje.

Išsiaiškinus ar respondentai vienoje klasėje mokosi kartu su šeimų vaikais, buvo pateiktas klausimas, kokie respondentų santykiai mokykloje su šeimų vaikais. Atsakymai atsispindi 8 paveiksle.

8 pav. Vaikų globos namų auklėtinių santykiai su „šeimų vaikais“ mokykloje (proc.)
(N = 115)

Daugiausia respondentai atsakė, jog klasėje santykiai su „šeimų vaikais“ yra puikūs, draugiški (82proc.). Vaikų globos namų auklėtiniai, kurie teigė, jog santykiai su „šeimų vaikais“ mokykloje draugiški, paaiškino:

- *Vaikai nekreipia dėmesio, kokie mes esam;*
- *Jie tolerantiškai žiūri, kad esame iš globos namų, nes klasėje mes esame kaip šeima.*

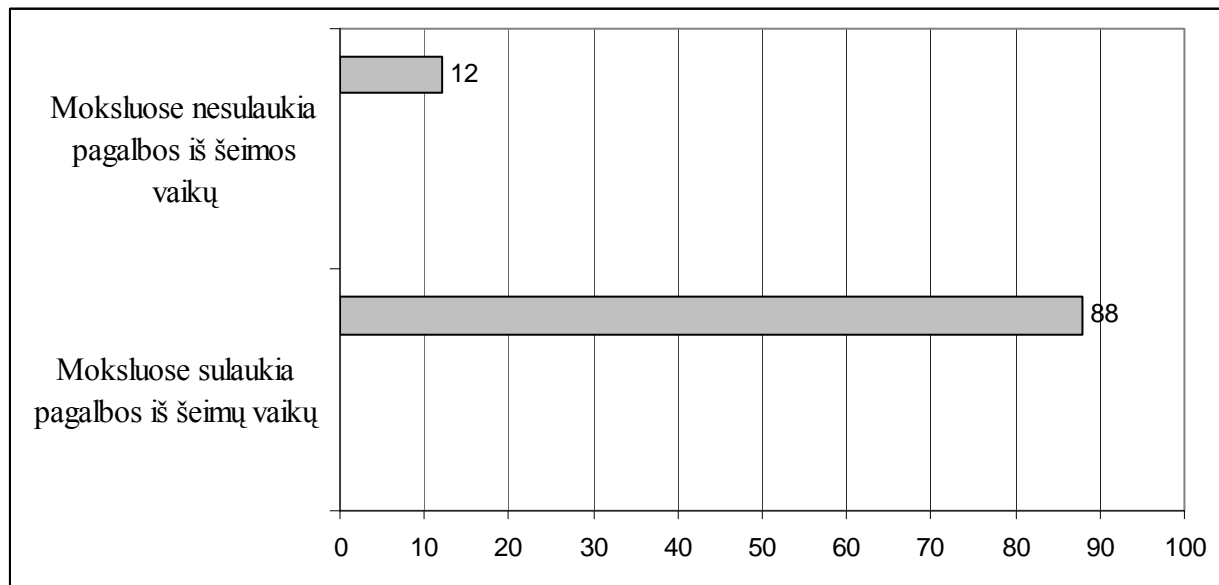
Respondentai atsakė nebendraudžia su jais „šeimų vaikai“ (10 proc.), paaiškino:

- *Nematau reikalo, kodėl turėčiau bendrauti su jais.*
- *Nenoriu su jais bendrauti.*
- *Jie patys su manimi nebendraudžia.*

Keli, vaikų globos namų auklėtiniai teigė, jog iš jų tyčiojasi vaikai (4proc.). Paaiškino, kad „šeimų vaikai“ tyčiojasi dėl respondento didelių dantų ir kad išvaizda panaši į alkoholiko. Dėl šių priežasčių jie jaučiasi atstumti klasėje. Lyties aspektu patyčias mokykloje patiria berniukai, kurie mokosi devintoje klasėje. Draugiškesni santykiai mokykloje vyrauja tarp mergaičių, nei berniukų. Berniukai linkę nebendrauti su „šeimų vaikais“.

Gyvenamosios vietos aspektu draugiški santykiai vyrauja tarp „šeimų vaikų“ ir respondentų kaimo mokyklose. Miesto mokyklose respondentai nebendraudžia ir patiria patyčias.

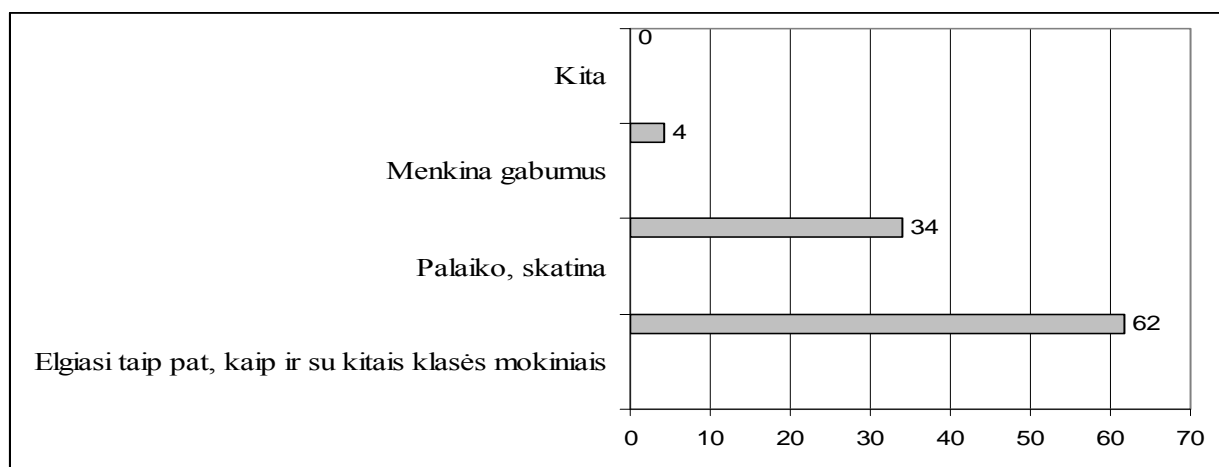
Išsiaiškinus santykius tarp vaikų globos namų auklėtinių ir šeimų vaikų, buvo pateiktas klausimas, ar globos namų auklėtiniai sulaukia pagalbos iš šeimų vaikų. Atsakymai atsispindi 9 paveiksle.

9 pav. Respondentų sulaukiama pagalba iš „šeimų vaikų“ (proc.) (N= 115)

Iš pateiktų duomenų 9 paveiksle matyti dauguma respondentų (88 proc.) prireikus sulaukia pagalbos iš „šeimų vaikų“. Rusų mokslininkas M. L. Šipicyn (Шипицын, 2003) teigė, jog daug geresnė situacija našlaičiui, kai jis mokosi bendraamžių kolektyve su „šeimoms vaikais“. Kiekviena situacija priveda prie skirtingų emocijų: nuo agresijos prie gerų santykių su kitais vaikais. Iš pateiktų duomenų galima daryti prielaidą, jei respondentai sulaukia pagalbos iš „šeimų vaikų“, tai juos sieja geri santykiai. Gyvenamosios vietos aspektu respondentai nesulaukiantys pagalbos iš „šeimų vaikų“ mokosi miesto mokyklose (12 proc.). Lyties aspektu pagalbos iš „šeimų vaikų“ nesulaukia berniukai. Dažniausiai nesulaukia pagalbos respondentai, kurie mokosi devintose – dešimtoje klasėse.

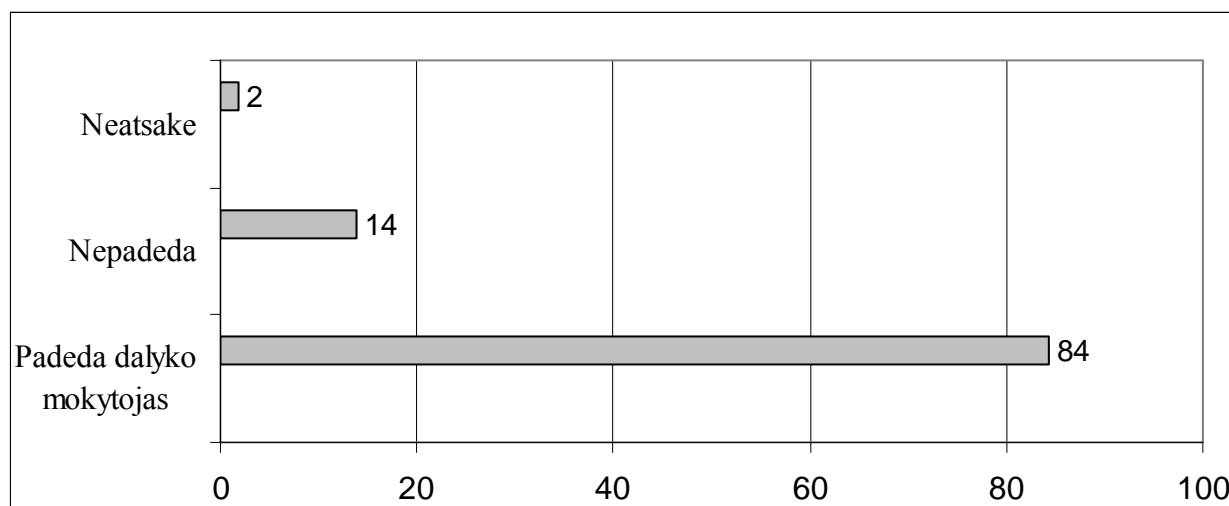
Išsiaiškinus, ar respondentai sulaukia pagalbos iš „šeimų vaikų“ mokykloje, buvo pateiktas klausimas, kaip juos vertina pamokoje dalyko mokytojai. Atsakymai atsispindi 10 paveiksle.

10 pav. Mokinių požiūris į teikiamą pagalbą dalyko mokytojų (proc.) (N= 115)

Iš pateiktų duomenų 10 paveiksle matyti, jog daugiau nei pusė respondentų mano, kad dalyko mokytojai elgiasi su jais, kaip ir su kitais klasės mokiniais (62 proc.). Tačiau šio teiginio, nė vienas iš respondentų nepagrindė. Kurie atsakė, jog menkina gabumus dalyko mokytojai (4 proc.), teigė: *mokytojams jie nepatinka; nesupranta kodėl, jų neišklauso*. Respondentai taip pat teigė, jog juos dalyko mokytojai dažniausia giria: *už gerą mokslą; kai viską atlieka; už elgesį, kai būna aktyvūs pamokos metu*. Peikia tuomet, kai *nesistengia moksle; pamokos metu triukšmauja; šnekasi su draugais; už namų darbų neatlikimą*. Lyties aspektu mažiau palaikymo pamokos metu iš dalyko mokytojo sulaukia berniukai. Gyvenamosios vietos aspektu - miesto mokykloje besimokantys respondentai atsakė, kad mokytojai menkina jų gabumus (4 proc.).

Išsiaiškinus mokinių požiūrį į jiems teikiamą dalyko mokytojo pagalbą, buvo pateiktas klausimas, ar pamokos metu sulaukia individualios pagalbos iš dalyko mokytojo. Atsakymai atsispindi 11 paveiksle.

11 pav. **Moksleivių požiūris į teikiamą pagalbą dalyko mokytojo pamokos metu (proc.)**
(N = 115)

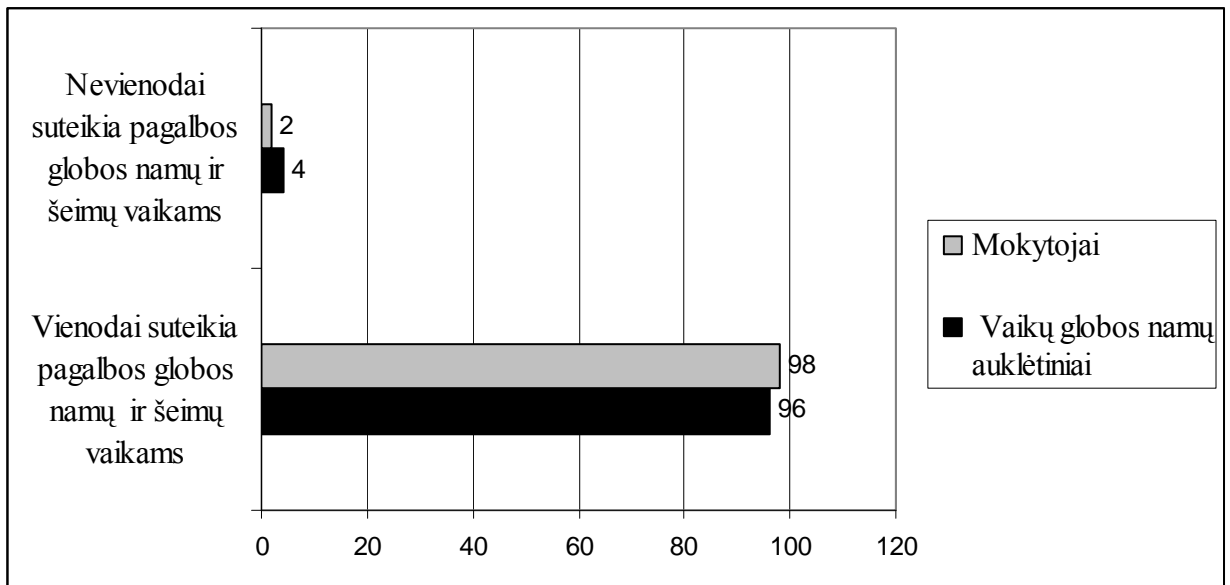
Didžioji dalis respondentų atsakė, jog dalyko mokytojai padeda individualiai pamokos metu (84 proc.). Žinoma, mokytojo pagalba priklauso, nuo to ar vaikai jos prašo. Respondentai savo atsakymą apie dalyko mokytojo pagalbą pamokos metu paaiškino: *jei mums reikia pagalbos, dalyko mokytojas ateina ir paaiškina, ko nesuprantam*. Atsakę į klausimą neigiamai (14 proc.) paaiškino, jiems mokytojo pagalba nereikalinga pamokos metu. Taip pat vaikų globos namų auklėtiniai teigė, galintys visuomet tikėtis pagalbos iš mokytojų. Labiausiai iš mokytojų reikia:

- *Palaikymo,*
- *emocinės pagalbos,*
- *paskatinimo, kad paaiškintų, jei ko nesupranta,*

- kad išaiškintų nesuprantamo mokomojo dalyko esmę,
- padėtų suprasti pamoką
- padėtų mokytis,
- tikslaus ir aiškaus išaiškinimo pamokos temos,
- konsultacijos.

Lyties aspektu individualios pagalbos reikia tiek mergaitėms, tiek berniukams.

Išsiaiškinus ar reikalinga individuali pagalba iš dalyko mokytojo, buvo pateiktas klausimas, ar pedagogai suteikia vienodai pagalbos respondentams ir „šeimų vaikams“. Atsakymai atsispindi 12 paveiksle. Į šį klausimą atsakymus galėjo pateikti tiek vaikų globos namų auklėtiniai, tiek juos mokantys pedagogai.

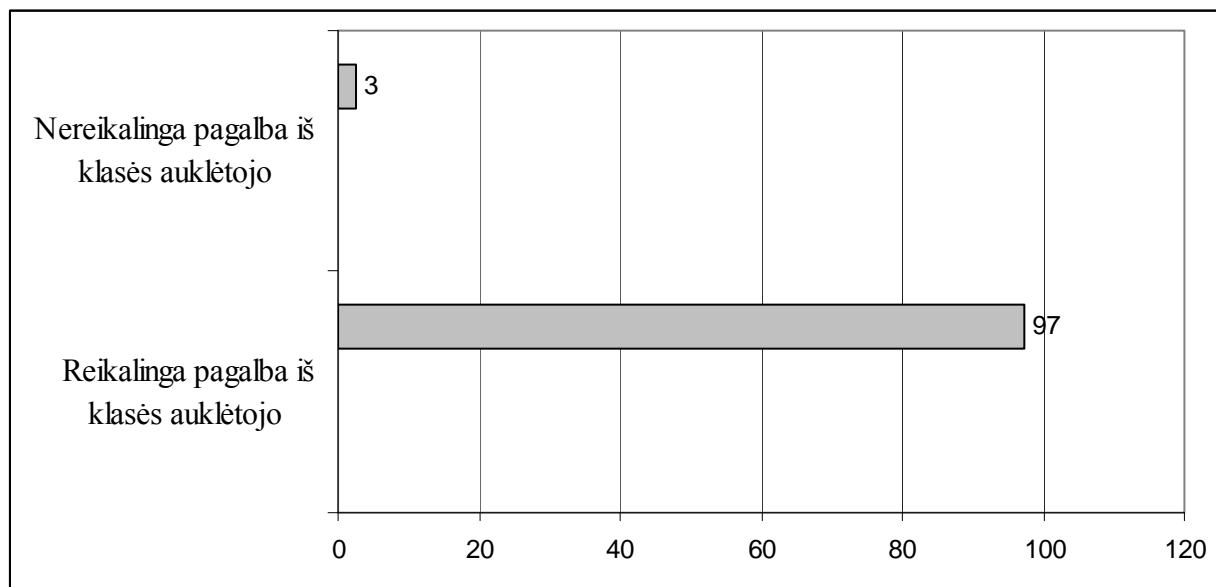
12 pav. **Pedagogų suteikiama pagalba globos namų ir šeimų vaikams pamokos metu (proc.)**
(N = 165)

Iš pateiktų duomenų 12 paveiksle matyti, vaikų globos namų auklėtiniai atsakė, pedagogai suteikia vienodą pagalbą pamokoje, neišskiria jų ir nediskriminuoja (96 proc.). Vaikų globos namų auklėtiniai teigė: *mokytojams nesvarbu, kad jie iš globos namų*. Kurie respondentai teigė, jog pedagogai suteikia ne vienodai pagalbos (4 proc.), savo atsakymo nepagrindė.

Tyrimo rezultatai parodė pedagogai pamokose sudaro vienodas sąlygas tiek šeimų, tiek globos namų auklėtiniais (98 proc.). Dažniausiai pamokos metu globos namų auklėtiniais reikia: *individualios pagalbos; papildomai paaiškinti užduotį; kontroliuoti elgesį motyvuojant tuo, kad nėra išskirtinis, o toks kaip visi vaikai, todėl privalo pamokoje elgtis kaip ir kiti vaikai; skiriama vienodai dėmesio jei tai nėra specialių poreikių vaikas*.

Gautų rezultatų duomenimis matyti, kad atsakymai vaikų globos namų auklėtinių ir juos mokančių pedagogų sutapo.

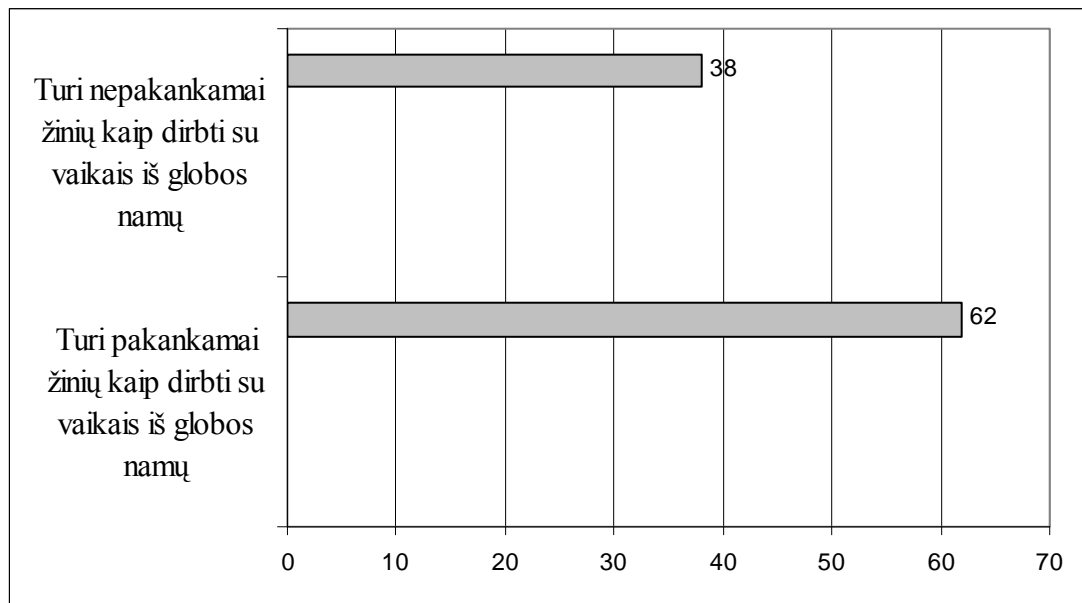
Išsiaiškinus, ar pedagogai vienodai suteikia pagalbos globos namų ir šeimų vaikams, buvo pateiktas klausimas, kokios pagalbos vaikų globos namų auklėtiniams labiausiai reikia iš klasės auklėtojo. Atsakymai atsispindi 13 paveiksle.

13 pav. **Globos namų auklėtinių požiūris į klasės auklėtojo pagalbą mokykloje (proc.) (N= 115)**

Iš pateiktų duomenų 13 paveiksle matyti, klasės auklėtojo pagalba yra reikalinga globos namų auklėtiniams (97 proc.). Labiausia reikia iš klasės auklėtojo šios pagalbos: *kai kas nors kabinėjasi; konsultacijos; ekskursijų planavimo; dėl pažymių knygių; patarimo; moksle; profesijos klausimais; įvairios pagalbos; informacijos suteikimo; jei kas prasivardžiuoja; emocinio palaikymo; išklausti kas blogai ir ko nesuprantu; skriaudžia klasės draugai; patarimo asmeniniais klausimais, dėl neaiškių pažymių.* Kita dalis apklaustųjų (3 proc.) atsakė: *jiems nereikia jokios pagalbos iš klasės auklėtojo; auklėtoja labai plepi, gali papasakoti kitiems apie mano problemas; nežino kokios pagalbos jiems reikia.* Gyvenamosios vietos aspektu - klasės auklėtojo pagalba buvo nereikalinga miesto mokyklose besimokantiems respondentams.

Išsiaiškinus vaikų globos namų auklėtinių nuomonę apie jų mokymąsi ir santykius mokykloje, buvo apklausti pedagogai (N =50), ar pakankamai turi žinių, kaip dirbti su vaikų globos namų auklėtiniais. Atsakymai atsispindi 14 paveiksle.

14 pav. Respondentų turimos žinios kaip dirbti su vaikais iš globos namų (proc.) (N=50)

Iš pateiktų duomenų 14 paveiksle, matyti: nevisi respondentai turi pakankamai žinių, kaip dirbti su globos namų vaikais (38 proc.). Paklausti kokių žinių jiems trūksta, atsakė:

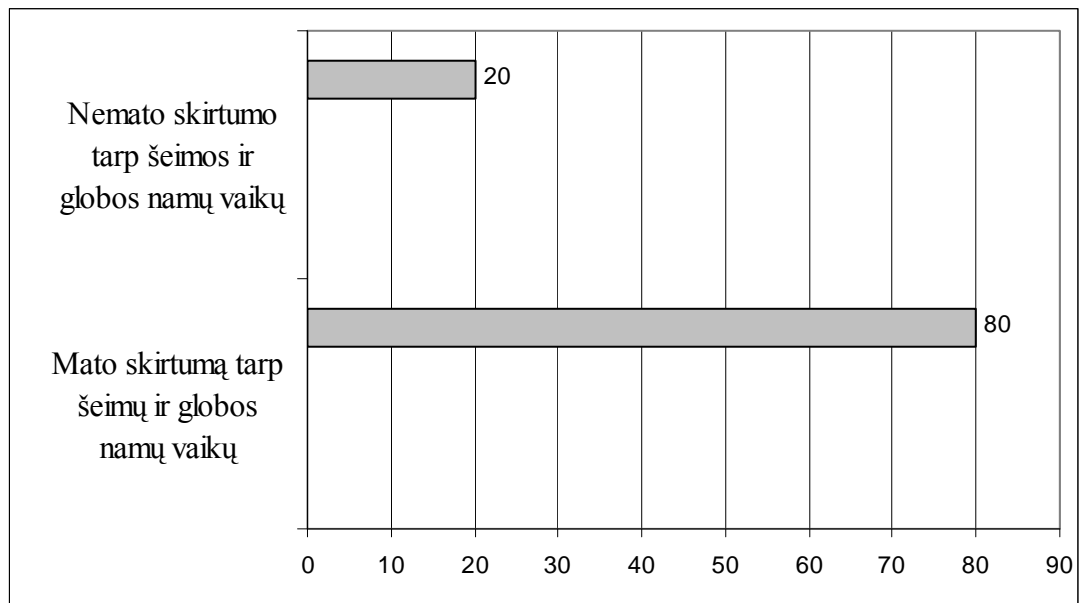
- *psichologinių,*
- *supratimo,*
- *darbo įgūdžių dirbti su psichologinių ir psichinių problemų turinčiais vaikais,*
- *įstatyminių aiškinimų.*

Tie kurie atsakė, jog dirbant su globos namų auklėtiniais pakankamai turi žinių (62 proc.), savo atsakymą pagrindė:

- *netrūksta, nereikia išskirti kiekvieno vaiko, jie tokie pat vaikai, kaip ir visi.*

Tyrimo rezultatai parodė, jog mokyklose dirbantys pedagogai yra įgiję žinių kaip dirbti su vaikais iš globos namų. Žinių trūksta tiems pedagogams, kurie neseniai dirba mokyklose, jų darbo stažas iki 10 metų. Pedagogai turintys didesnę darbo stažą, bei aukštesnę profesinę kvalifikaciją turi pakankamai žinių dirbant su vaikų globos namų auklėtiniais.

Išsiaiškinus ar respondentai turi pakankamai žinių dirbant su globos namų auklėtiniais, buvo pateiktas klausimas, ar mokymosi procese mato skirtumą tarp vaikų globos namų auklėtinių ir šeimų vaikų. Atsakymai atsispindi 15 paveiksle.

15 pav. skirtumas tarp šeimų ir globos namų vaikų mokymosi procese (proc.) (N=50)

Tyrimo rezultatai parodė daugiau nei pusę mokytojų jaučia skirtumą tarp šeimų ir globos namų vaikų mokymosi procese (80 proc.). Savo nuomonę pagrindė teigdami:

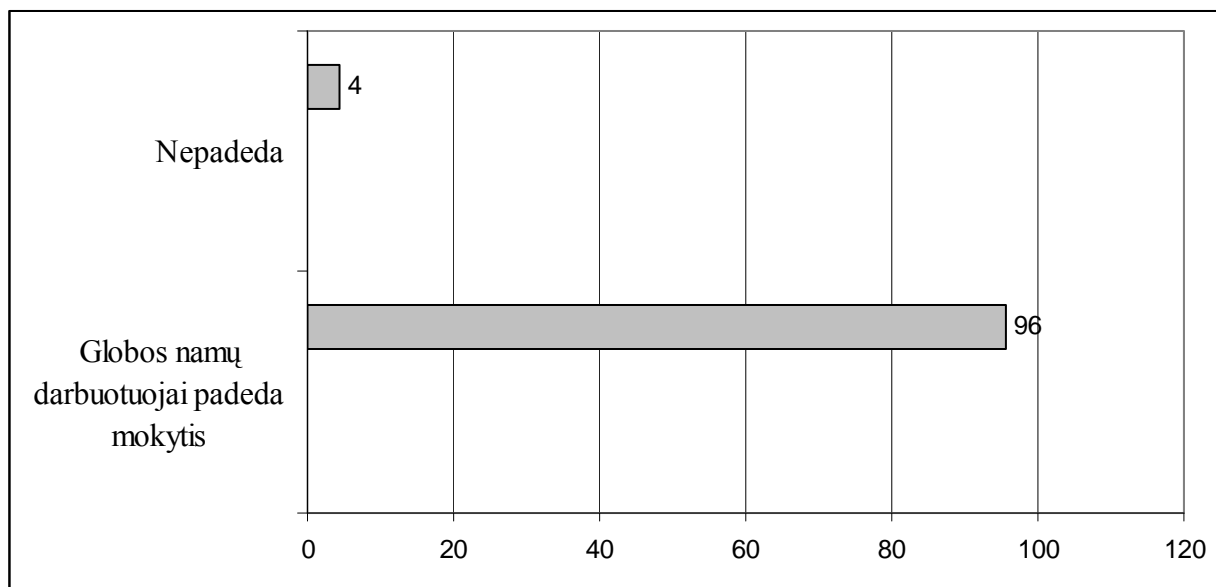
- *VGN vaikų silpna mokymosi motyvacija,*
- *riboti gebėjimai,*
- *turi elgesio problemų,*
- *savireguliacijos problemų,*
- *tingi mokytis,*
- *stokoja dėmesio,*
- *nenori siekti geresnių rezultatų,*
- *pedagogiškai apleisti.*

Pedagogai teigė, jog labiausiai vaikams iš globos namų trūksta motyvacijos mokytis. Likę (20 proc.) pedagogų nemato skirtumo tarp šeimų ir globos namų vaikų mokymosi procese.

3.2.2. Vaikų globos namuose auklėtiniams sudaromų mokymosi sąlygų tyrimas

Norint pasiekti gerų akademinų rezultatų svarbu, kad būtų sudarytos palankios sąlygos mokymuisi, globėjai būtų informuojami apie vaikų pažangumą, bei patys bendradarbiautų su mokyklos pedagogais. Respondentų buvo paklausta ar globos namuose sudaromos jiems sąlygos ruošti pamokas, bei mokytis. Vaikų globos namų auklėtinių buvo paklausta ar sudaromos sąlygos globos namuose mokytis. Atsakymai atsispindi 16 paveiksle. Pedagogams, kurie moko vaikų

globos namų auklėtinius, buvo pateikti klausimai ar jie bendradarbiauja su globos namų darbuotojais, ar aptaria vaikų ateitį. Atsakymai atsispindi 17 ir 18 paveiksluose.

16 pav. **Vaikų globos namų auklėtinių sulaukiama pagalba iš globos namų darbuotojų (proc.) (N = 115)**

Visi apklausti vaikų globos namų auklėtiniai (96 proc.) atsakė, jog globos namuose yra sudarytos sąlygos mokymuisi. Pabuvojus vaikų globos namuose pastebėta, kad vaikai gyvena suskirti pagal amžių. Turi savo kambarius, kuriuose gyvena su kambario draugais. Šiuose kambariuose yra visos sąlygos vaikui ruošti pamokas, tik pačiam auklėtiniui reikia stimulo, noro prisėsti ir paruošti pamokas. Taip pat globos namuose dirba psichologai ir socialiniai pedagogai, kurie taip pat vaikams padeda pamokų ruošoje, santykiuose, iškilus problemoms.

Dauguma respondentų atsakė, jog globos namų darbuotojai padeda mokytis (96 proc.):

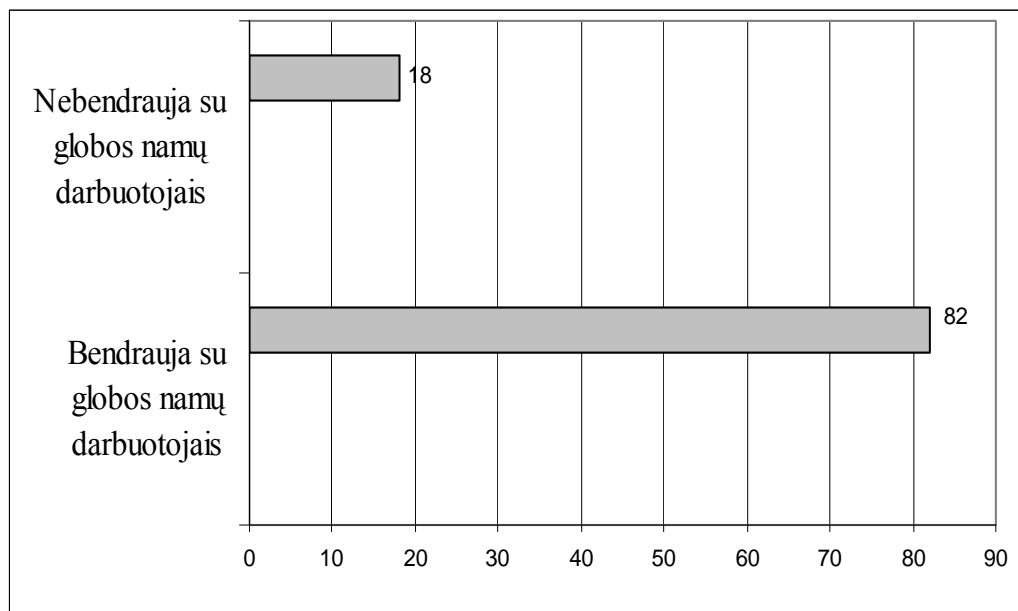
- *kai reikia paaiškina,*
- *padeda kai ko nežino,*
- *prireikus išaiškina nesuprantamus uždavinius,*
- *skatina mokytis.*

Kiti nors teigė, kad globos namų darbuotojai padeda mokytis, savo atsakymo nepagrindė, arba teigė, jog nežino kokios pagalbos reikia moksluose iš darbuotojų. Kurie teigė, kad darbuotojai jiems nepadeda (4 proc.), savo atsakymą pagrindė:

- *nes aš savarankiškas ir nemėgstu kai pamokas kas nors padeda ruošti,*
- *nereikia pagalbos iš suaugusiųjų,*
- *neprašo pagalbos.*

Lyties aspektu mažiau pamokų ruošoje pagalbos iš darbuotojų reikia berniukams.

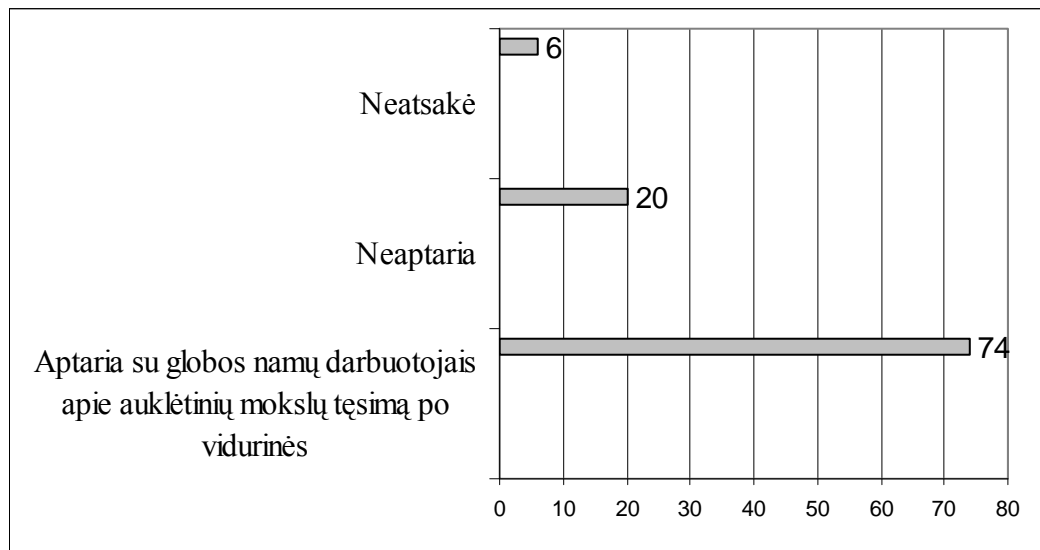
Išsiaiškinus, kokios vaikų globos namų auklėtiniams sudaromas sąlygos mokytis, buvo pateikti klausimai juos mokantiems pedagogams, ar bendradarbiauja su globos namų darbuotojais auklėtinių mokymosi klausimais. Atsakymai atsispindi 17 ir 18 paveiksluose.

17 pav. **Pedagogų bendradarbiavimas su globos namų darbuotojais (proc.) (N =50)**

Iš pateiktų duomenų matyti, kad mokykloje dirbantys pedagogai bendradarbiauja su globos namų darbuotojais (82 proc.). Pedagogai teigiantys, jog nebendrauja su globos namų darbuotojais (18 proc.) yra dalyko mokytojai, todėl jokių sąsajų su šiais žmonėmis neturi. Pedagogai su globos namų darbuotojais bendrauja: *telefonu, susirinkimo metu, įrašu pažymių knygelėse, individualiu pokalbiu, raštu.*

Išsiaiškinus, kaip pedagogai bendradarbiauja su globos namų darbuotojais buvo pateiktas klausimas, ar pedagogai aptaria vaikų ateitį su globos namų darbuotojais. Atsakymai atsispindi 18 paveiksle.

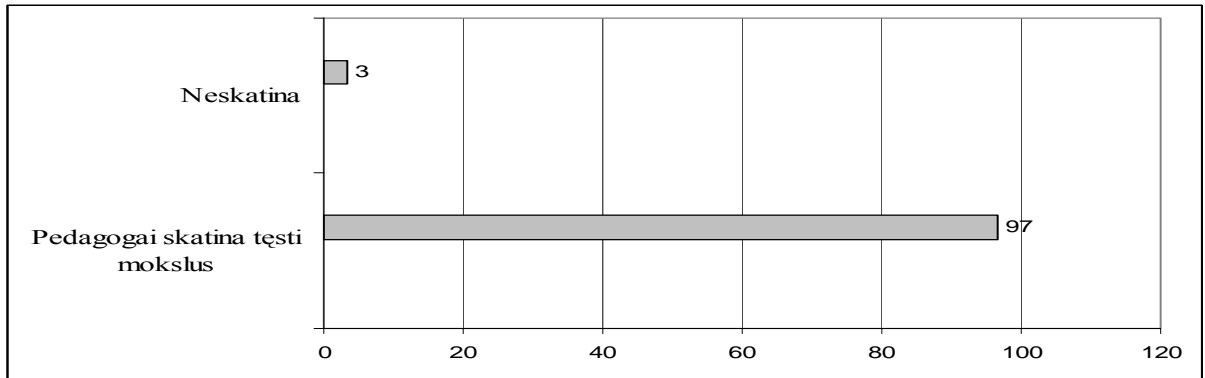
18 pav. **Pedagogai aptaria vaikų ateitį su globos namų darbuotojais (proc.) (N =50)**

Gauti tyrimo duomenys rodo, kad daugiau nei pusė apklaustųjų pedagogų aptaria su globos namų darbuotojais, kur jų auklėtiniams geriau tęsti mokslus įgijus vidurinį išsilavinimą (74 proc.). Pedagogai, kurie neaptaria su globos namų darbuotojais vaikų tolesnio mokymosi perspektyvų (20 proc.) mano, kad tai nėra būtina, ir neaktualu.

3.2.3. Vaikų globos namų auklėtinių profesijos pasirinkimo ir ateities perspektyvų tyrimas

Institucijose, kuriose prižiūrimi vaikai, pedagogai turėtų daugiau skirti dėmesio auklėtinių socialiniams įgūdžiams, bei parengti profesijos pasirinkimui. Globotiniai privalo susipažinti su aukštojo bei profesinio mokslo teikiamomis paslaugomis. Turi būti informuojami, kokią paramą gaus įstojus į universitetą, kolegiją, profesinę mokyklą. N. Vagnorienė (1994) priduria, jog globos namų auklėtiniai renkasi ne tas specialybes, kurias labiausiai norėtų, bet eina ten kur gali gauti bendrabutį. Tokį nusistovėjusį požiūrį reikia keisti, reikia leisti vaikams pasirinkti ir stoti į tą specialybę, kuri atitinka poreikius ir bus reikšminga ateityje. Reikia sudaryti tokias sąlygas siekiant mokslo, kad tai būtų siekiama tikslingai, pagal galimybes ir sugebėjimus, o ne pagal gyvenamąją vietą.

Vaikų globos namų auklėtiniams buvo pateiktas klausimas, ar pedagogai skatina tęsti mokslus po vidurinės mokyklos. Atsakymai atsispindi 19 paveiksle.

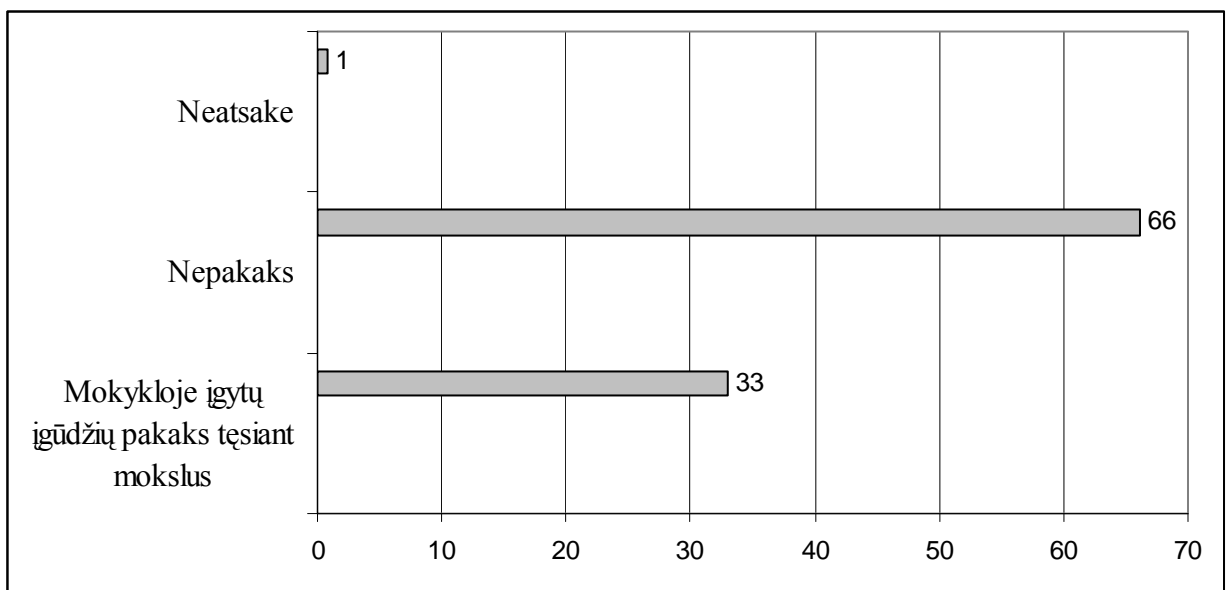
19 pav. **Vaikų globos namų auklėtinių nuomonė apie pedagogų skatinimą tęsti mokslus (proc.) (N = 115)**

Dauguma respondentų teigia, jog pedagogai mokykloje juos skatina tęsti mokslus po vidurinės mokyklos (97 proc.). Mokytojai skatindami vaikus siekti mokslų, auklėtinių nuomone:

- *aiškina, kad gali pririekti gyvenime;*
- *geriau, kad mokyčiausi, daugiau pasieksiu gyvenime;*
- *jei gyvenime mokysimės tai daugiau pasieksime, kad gautume profesiją.*

Dalis atsakiusių teigiamai, jog pedagogai skatina tęsti mokslus, nepagrindė savo atsakymo. Respondentai atsakę, kad pedagogai jų neskatina tęsti mokslų (3 proc.), taip pat nepagrindė savo atsakymo.

Išsiaiškinus respondentų nuomonę apie mokytojų skatinimą tęsiant mokslus, buvo pateiktas klausimas ar užteks mokykloje įgytų žinių tęsiant mokslus. Atsakymai atsispindi 20 paveiksle.

20 pav. **Įgytų žinių kiekis mokykloje yra pakankamas/ nepakankamas (proc.) (N = 115)**

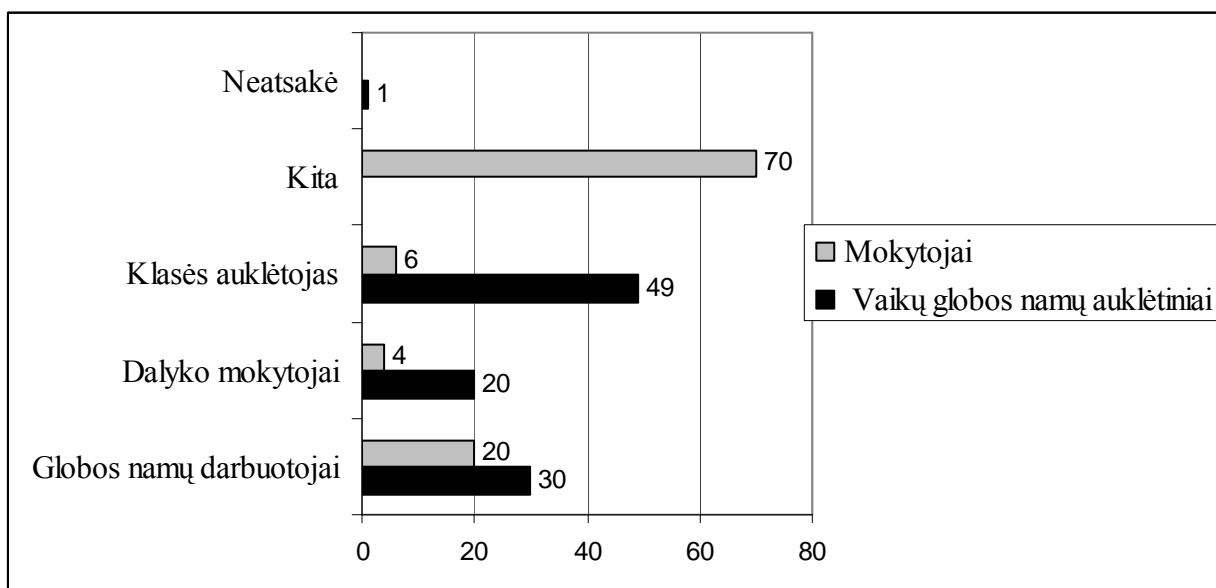
Iš pateiktų duomenų matyti, jog daugiausia atsakyta: mokykloje įgytų žinių nepakaks norint įgyti norimą specialybę (66 proc.). Savo atsakymą pagrindė taip: *reikia praktikos; per mažai žinių;*

nes po dvylikos klasių buhalteriu nedirbs; nežinau; turbūt; gal; per mažai žinių specialybei; nepakanka žinių; taip manau; specialybei dar reiktų pasimokyt. Atsakę, kad mokykloje įgytų žinių pakaks tęsiant mokslus (33 proc.) teigė: *visko išmoksti mokykloj; nežinau; manau pakaks*. Nors respondentai pažymėjo iš dviejų atsakymų vieną priimtinesnį, tačiau pagrysti savo nuomonės negalėjo. Lyties aspektu, berniukai atsakė, kad jiems pakaks žinių tęsiant mokslus. Devintose klasėse besimokantys respondentai mano, kad mokykloje įgytų žinių pakaks.

Vaikų globos namų auklėtiniai manydami, jog nepakaks įgytų žinių mokykloje tęsiant mokslus po vidurinės, skiria papildomo laiko mokymuisi. Daugiau nei pusė respondentų skiria papildomo laiko mokymuisi (66 proc.). Skiriamą papildomą laiką mokymuisi, jie priskiria prie papildomų pamokų. Tai pamokos, kurias pasirenka patys, o nėra numatytos kaip bendrosios/pagrindinės. Į klausimą, kiek laiko skiria laiko papildomam mokymuisi, vaikai neatsakė. Tik keli respondentai atsakė papildomam mokymuisi skiria *pamoką arba valandą*.

Išsiaiškinus ar respondentai skiria papildomo laiko mokymuisi, buvo pateiktas klausimas ar papildomos pamokos naudingos. Respondentams papildomos pamokos yra naudingos (70proc.) Naudingos todėl, kad vaikų globos namų auklėtiniai – *gali geriau išmokti nesuprantamą dalyką; geriau įsisavina žinias; gauni daugiau informacijos; gali daugiau išmokti*.

Respondentams, tiek vaikų globos namų auklėtiniais, tiek juos mokantiems pedagogams, buvo pateiktas klausimas, kas jų nuomone privalo informuoti apie paklausias specialybes. Atsakymai atsispindi 21 paveiksle.

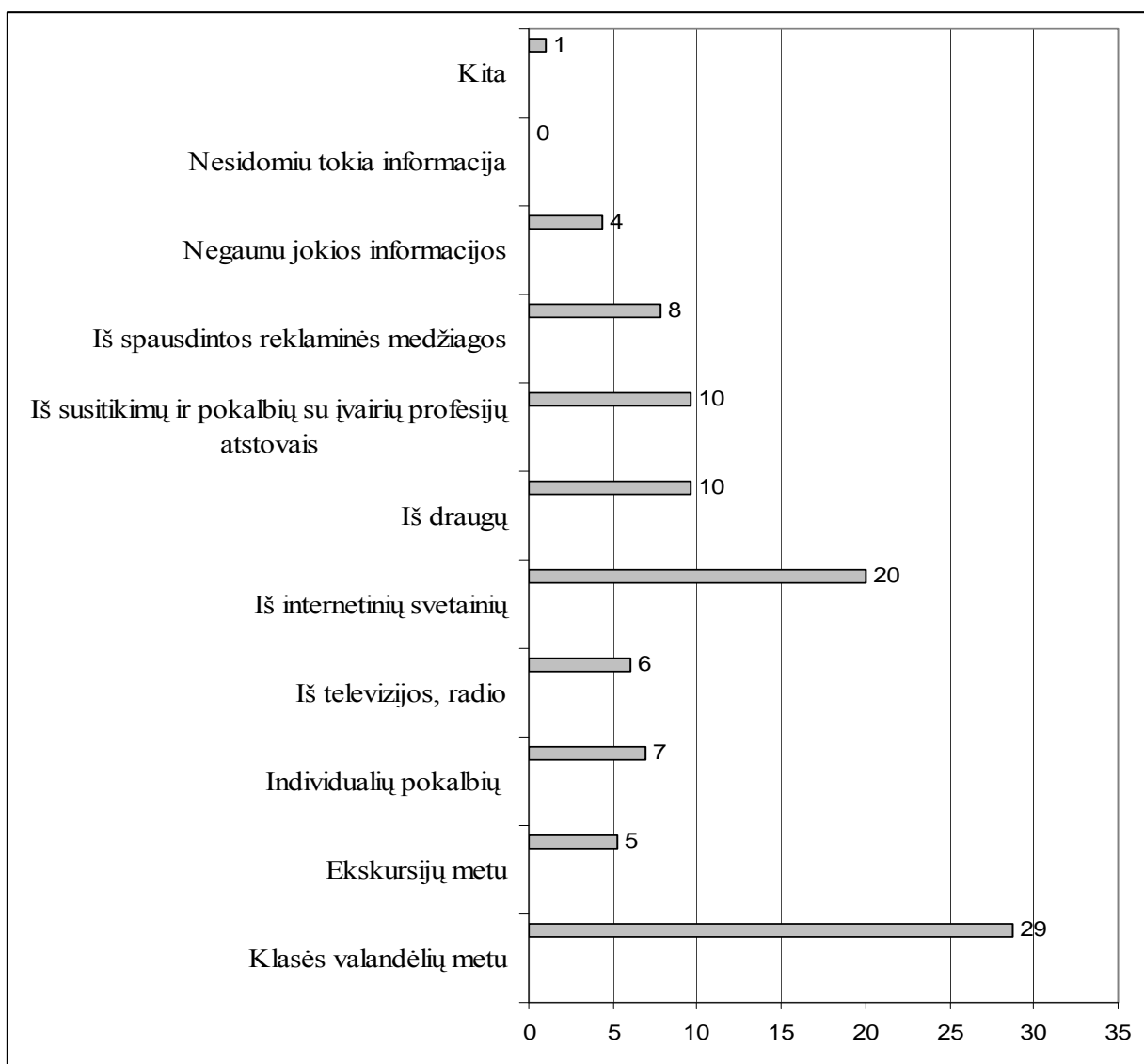
21pav. Apie paklausias specialybes informuoja (proc.) (N= 165)

Vaikų globos namų auklėtiniai atsakė, jog apie paklausias profesijas informacijos suteikti turi klasės auklėtojas (49 proc.), antroje vietoje globos namų darbuotojai (30 proc.) ir dalyko mokytojai

(20 proc.). Galima daryti prielaidą, iš klasės auklėtojo labiausiai sužino naujos informacijos apie paklausias profesijas, nes vaikai didžiąją dienos dalį praleidžia mokykloje, kontaktuoja su mokytojais, susitinka kiekvieną savaitę klasės valandėlėse. Klasės auklėtojas – tas asmuo, kuriuo mokykloje labiausiai gali pasitikėti.

Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, kad dauguma pedagogų pasirinko atsakymą kitą. Atsakymu „kita“ (70proc.) pedagogai aiškino, jog vaikus tęsti mokslus turi motyvuoti dalyko mokytojas, klasės auklėtojas, globos namų darbuotojai, giminaičiai. Visi aplinkiniai, kurie supa vaiką kiekvieną dieną, turi skatinti mokytis ir tęsti mokslus po vidurinės mokyklos. Taip pat buvo manančių, kad vaikus turi skatinti tęsti mokslus tik dalyko mokytojas (4 proc.), klasės auklėtojas (6 proc.), globos namų darbuotojas (20 proc.).

Išsiaiškinus, kas informuoja apie paklausias specialybes, buvo pateiktas klausimas, iš kur gauna informaciją apie profesijas. Atsakymai atsispindi 22 paveiksle.

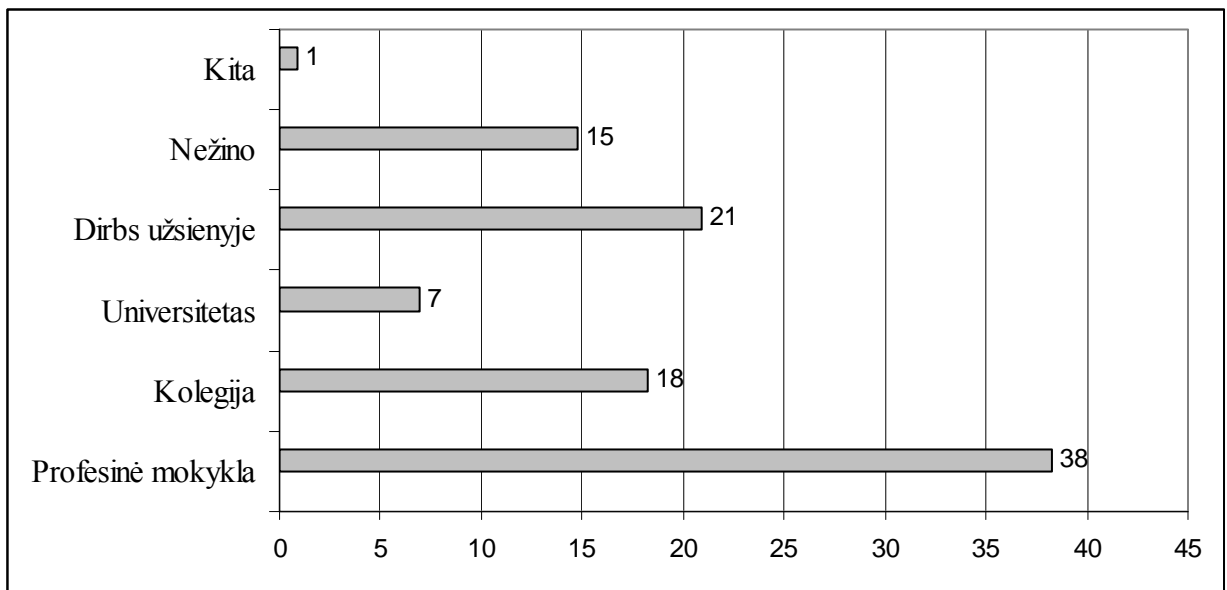

22 pav. **Vaikų globos namų auklėtinių informacijos apie profesijas gavimo būdai (proc.)**

(N = 115)

Iš gautų duomenų matome, kad respondentai apie profesijas gauna informacijos iš įvairių šaltinių. Bet daugiausia informacijos gauna klasės valandėlių metu (29proc.), iš internetinių svetainių (20 proc.), iš draugų (10 proc.), iš susitikimų ir pokalbių su įvairių profesijų atstovais (10proc.).

Išsiaiškinus, koku būdu sužino apie paklausias profesijas, buvo pateiktas klausimas, kur žada tęsti mokslus įgiję vidurinę išsilavinimą. Atsakymai atsispindi 23 paveiksle.

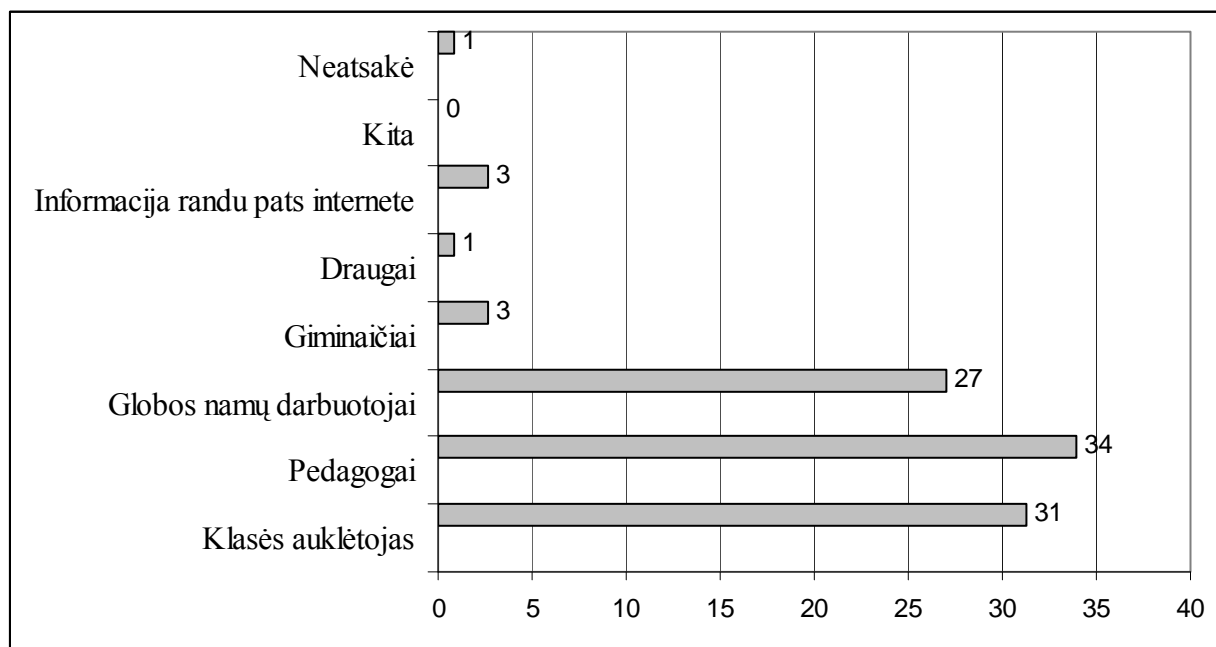
23 pav. **Vaikų globos namų auklėtiniai įgiję vidurinę išsilavinimą tęs mokslus (proc.)**

(N = 115)

Dauguma respondentų žada tęsti mokslus profesinėje mokykloje (38 proc.) arba ketina išvykti dirbti į užsienį (21 proc.), ten ketina uždirbti pinigų. Labai mažas skaičius respondentų galvoja tęsti mokslus aukštojoje universitetinėje (7 proc.) ir neuniversitetinėje mokykloje (18 proc.). Tam įtakos turi norimos profesijos įgijimas. Nes tik keletas respondentų ketina tapti – *psichologais, mokytojais, vadybininkais ir statybų inžinieriais*, kita dalis respondentų ketina tapti *automechanikais, pardavėjomis, siuvėjomis, kirpėjomis, statybininkais, barmenais, vairuotojais, santechnininkais, fito dizainere*. Rinkdamiesi specialybę vaikai jau galvoja, kiek pinigų uždirbs. Motyvacija paremta pinigais, alga, retas kuris respondentas atsakė, jog patinka ši specialybė, žavisi ja, nori padėti kitiems. Nori padėti kitiems tik tie vaikai, kurie teigė, jog įgiję vidurinę išsilavinimą nori tapti *psichologais, mokytojais*.

Gyvenamosios vietos aspektu kaimo mokyklose besimokantys vaikai labiau domisi profesijomis susijusiomis su technika. Miesto mokyklose besimokantys vaikai galvoja tęsti mokslus universitete ir kolegijoje. Devintose klasėse besimokantys vaikai nori tęsti mokslus profesinėje mokykloje arba vykti į užsienį. Dešimtosė – vienuoliktosė klasėse besimokantys vaikai svarsto galimybę tęsti mokslus aukštojoje universitetinėje arba neuniversitetinėje mokykloje. Respondentai yra informuojami apie aukštųjų mokyklų reikalavimus. Žino, kokių gabumų ir žinių prireiks norint stoti į aukštąją mokyklą.

Išsiaiškinus, kur vaikų globos namų auklėtiniai žada tęsti mokslus po vidurinės mokyklos, buvo pateiktas klausimas, kas supažindina su reikalingais gebėjimais studijoms. Atsakymai atsispindi 24 paveiksle.

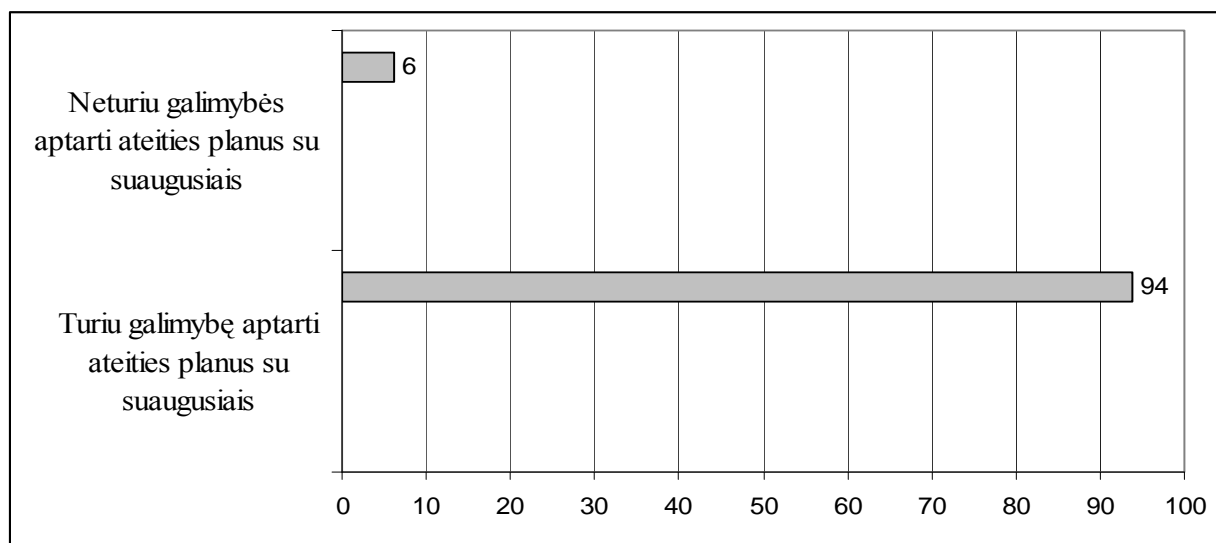

24 pav. **Vaikų globos namų auklėtinius su studijoms reikalingais gebėjimais supažindina (proc.) (N = 115)**

Iš pateiktų duomenų matyti daugiausia informacijos apie studijoms reikalingus gabumus vaikų globos namų auklėtiniams suteikia pedagogai (34 proc.), klasės auklėtojai (31 proc.) ir globos namų darbuotojai (27 proc.). Iš pedagogų daugiausia gauna informacijos, todėl, kad daugiausia laiko susitinka mokykloje, globos įstaigoje. Apie studijas gali pasitarti su pedagogais mokykloje, o globos namuose su socialiniais pedagogais, darbuotojais. Rečiau supažindina su gebėjimais giminaičiai (3 proc.), draugai (1 proc.), informaciją randa pats internete (3 proc.). Giminaičiai rečiau supažindina su studijoms reikalingais gabumais, nes patekus vaikui į globos namus, retas, kuris aplanko ir bendrauja. Radviliškio globos namų psichologė šią situaciją paaiškino taip: „Tėvai ir giminaičiai vaikams prižada, kad būtinai juos lankys. Tačiau vaikai greitai praranda viltį,

nebepasitiki aplinkiniais. Kiekvieną dieną vaikai laukia savo tėvų, paklausus vaiko, o kada paskutinį kartą buvo tave aplankę tėvai, atsako, neprisimeną arba prieš porą metų, ar net daugiau“. Taigi giminaičiai rečiau informuoja apie studijoms reikalingus gebėjimus, nes retai arba visai nesimato su vaikais paliktais globos namuose.

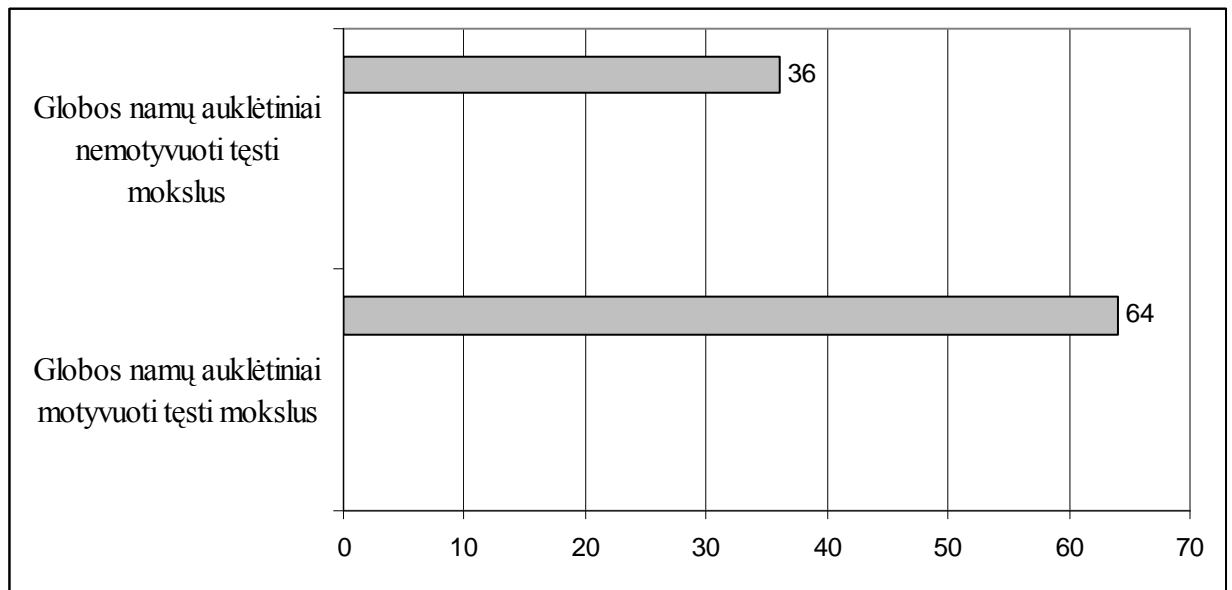
Išsiaiškinus, kas respondentus supažindina su reikalingais studijoms gebėjimais, buvo pateiktas klausimas ar jie gali aptarti ateities planus su suaugusiais. Atsakymai atsispindi 25 paveiksle.

25 pav. **Vaikų globos namų auklėtinių galimybė aptarti ateities planus su suaugusiais (proc.)**
(N = 115)

Iš pateiktų duomenų matyti, kad vaikų globos namų auklėtiniai turi galimybę aptarti ateities planus su suaugusiais (94 proc.). Ateities planus aptaria pokalbio būdu, viena mergina susirašinėja laiškais, kiti kalbasi, bendrauja, arba aptaria savo planus prie kavos puodelio. Jie visuomet yra išklausomi dėl ateities perspektyvų. Kurie atsakė, kad yra neišklausomi (6 proc.), *teigė, kad patys nenori bendrauti su suaugusiais, suaugusieji neturi tam laiko, nemato tikslo pasakoti apie ateities planus suaugusiems*. Lyties aspektu su suaugusiais aptarti ateities planų nenori ir nemato reikalo berniukai.

Išsiaiškinus, ar globos namų auklėtiniai turi galimybę aptarti ateities planus su suaugusiais. Buvo pateiktas klausimas pedagogams, norint išsiaiškinti jų nuomonę, ar globos namų auklėtiniai yra motyvuoti tęsti mokslus. Atsakymai atsispindi 26 paveiksle.

26 pav. **Pedagogų požiūris į globos namų auklėtinių motyvacija tęsti mokslus (proc.)**
(N =50)

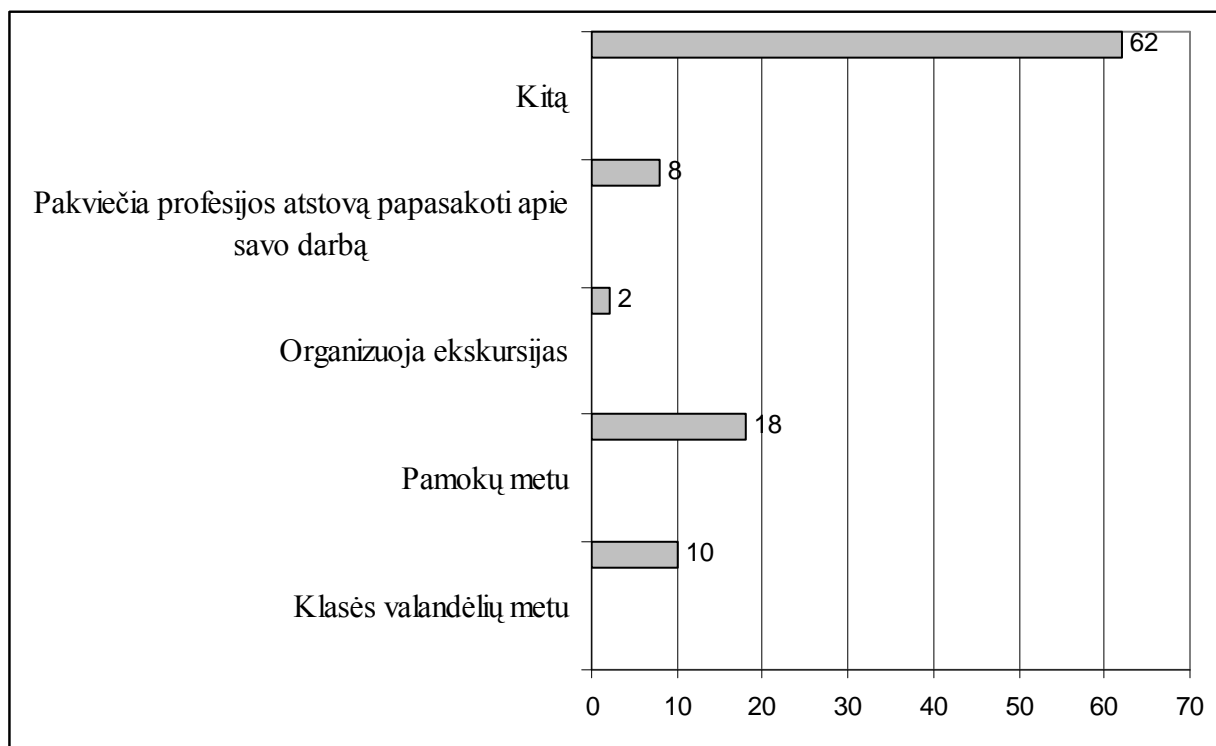
Iš tyrimo duomenų matyti, jog daugiau nei pusė apklaustų pedagogų mano, jog vaikai po vidurinės yra motyvuoti tęsti mokslus (64 proc.). Vertinant motyvuotumą, teigia, kad kai kurie vaikai tikrai nori ir gali tęsti mokslus po vidurinės mokyklos. Kurie teigia, jog vaikai nemotyvuoti tęsti mokslus (36 proc.) aiškina:

- *Remiasi statistika, šie vaikai įpratę viską gauti iš kitų.*
- *Patys deda minimalias pastangas.*
- *Jiems nerūpi net gerai pusmetį baigti, trūksta motyvacijos.*
- *Jie mokykloje nerodo jokios motyvacijos, noro tęsti mokslus.*

Respondentai, kurie neseniai dirba pedagoginį darbą (0 – 10 metų) labiau pasitiki vaikų globos namų auklėtinių galimybėmis tęsti mokslus. Ilgiau dirbantys pedagoginį darbą (11 – 30 metų) respondentai netiki, kad globos namų auklėtiniai gali tęsti mokslus. Tačiau pedagogai mano, kad vaikai iš globos namų gali siekti aukštojo mokslo. Respondentai teigiantys, kad vaikų globos namų auklėtiniai gali siekti aukštojo mokslo neseniai dirbantys pedagoginį darbą. Jų darbo stažas nuo 0 iki 10 metų. Jų nuomone yra visokių vaikų gabių ir negabių, kodėl nebandyti įgyti aukštojo mokslo jei tik turi noro ir galimybę. Bet yra veiksnių trukdančių šiems vaikams įgyti aukštąjį išsilavinimą. Tam įtakos turi: *socialinių, psichologinių, stropumo, atsakomybės, bendravimo įgūdžių trūkumas; žemas intelektas; silpni mokymosi įgūdžiai; materialinės, bei finansinės paramos; trūksta gabumų ir noro.* Respondentai, kuriu darbo stažas 11 – virš 30 metų teigė globos namų auklėtiniai negali siekti aukštojo mokslo. Jaunesni specialistai labiau pasitiki šiais vaikais.

Pedagogai skatina globos namų auklėtinius siekti aukštojo mokslo. Atsakydami, kodėl skatina tęsti aukštojo mokslo, teigė: *jei turi gabumų tai būtina, tegul siekia aukštojo mokslo; reikalui esant būtina patariu stoti į aukštąją mokyklą; jei nori, tegul siekia aukštojo mokslo, o gal pasiseks; palaikau vaiko pasirinkimą*. Kurie neskatina vaikus tęsti aukštojo mokslo, teigė nematantys reikalo. Respondentai supažindina mokinius su aukštųjų mokyklų reikalavimais. Užtenka turimos informacijos apie profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų stojimo reikalavimus, bet informacija labai greitai kinta, sunku gauti naujausia informaciją, ją susisteminti ir pateikti mokiniams.

Respondentams buvo pateiktas klausimas, kaip informuoja mokinius apie paklausias specialybes. Atsakymai atsispindi 27 paveiksle.

27 pav. Būdai, kuriais pedagogai informuoja mokinius apie profesijas (proc.) (N =50)

Iš tyrimo duomenų 27 paveiksle matyti, pedagogai renkasi kita būdą pateikti mokiniams informaciją apie profesijas. Atsakymu „kita“ (62 proc.) pedagogai aiškino, jog mokinius apie profesijas informuoja klasės valandėlių metu, pamokų metu, organizuojant ekskursijas, pakviečiant profesijos atstovą papasakoti apie savo darbą. Kurie iš pateiktų atsakymų pasirinko vieną labiausiai tinkantį ir kurį būdą labiausiai naudoja informuojant apie paklausias profesijas procentaliai pasiskirstė tolygiai. Iš gautų duomenų matyti, kad pedagogai mokinius informuoja apie paklausias profesijas.

IŠVADOS

- Vaikas turi teisę gauti išsilavinimą, kuris bent jau pradinuose etapuose turi būti nemokamas ir privalomas.
- Švietimo sistema sudaryta taip, kad kiekvienas vaikas padedamas tėvų (globėjų) gali pasirinkti, kur mokytis. Valstybė gina vaiko teisę į mokslą, tad švietimo sistema yra lanksti kiekvienam jo siekiančiam. Vaikas turėdamas teisę į išsilavinimą, taip pat turi ir pareigas, jis privalo lankyti mokyklą iki 16 metų, ir įsisavinti jam suteikiamas žinias, kurios pravers ateityje.
- Valstybės globojami vaikai ikimokyklinio – priešmokyklinio ugdymo įgūdžius įgyja kūdikių ir vaikų namuose. Pradinis, pagrindinis, vidurinis ugdymas suteikiami artimiausioje mokykloje. Turintys vidurinę išsilavinimą turi teisę pasirinkti kokio išsilavinimo sieks toliau – profesinio ar aukštojo. Vaiko teisę į mokslą reglamentuoja ir gina valstybės patvirtinti dokumentai.
- Vaikai augantys globos namuose turi teisiškai visas sąlygas siekti aukštojo mokslo, tačiau praktiškai teise įgyti aukštąjį mokslą sunku. Tam įtakos turi socialiniai, psichologiniai veiksniai.
- Aukštasis mokslas yra prieinamas kiekvienam vaikui, tiek šeimų, tiek globos namų. Tačiau globos namų vaikai nemotyvuoti stoti į aukštąsias mokyklas, jie renkasi profesines mokyklas arba išvykimą į užsienį po vidurinės mokyklos.
- Globos namų vaikų akademiniai laimėjimai yra per silpni norint stoti į aukštąją mokyklą, tai pastebi tiek pedagogai mokantys šiuos vaikus, tiek patys auklėtiniai.
- Vaikai sulaukia emocinio, psichologinio palaikymo iš suaugusiųjų, tačiau to vien nepakanka, reikia ir materialinio palaikymo.
- Įstojus į aukštąją mokyklą vaikai iš globos namų gauna našlaičio stipendiją, tačiau jos nepakanka visiems poreikiams patenkinti studijuojant universitete.
- Globos namų auklėtiniai renkasi profesinę mokyklą, nes besimokant užtikrintai gaunama gyvenamoji vieta bendrabutyje.
- Pedagogai palaiko globos namuose gyvenančių mokinių norą stoti į aukštąją mokyklą, tačiau mano, kad vaikams nepakanka motyvacijos, bei įgūdžių.
- Mokyklose tiek šeimų vaikai, tiek globos namų vaikai yra supažindinami su stojimų reikalavimais, bei paklausiomis profesijomis.

REKOMENDACIJOS

Siekiant, kad vaikų globos namų auklėtiniai stotų į aukštąsias universitetines ir neuniversitetines mokyklas reikia:

- Skatinti globėjus (rūpintojus), vaikų globos įstaigų darbuotojus ugdyti tėvų netekusiam asmeniui norą įgyti tokį profesinį ar aukštąjį išsilavinimą, kuris leistų konkuruoti darbo rinkoje.
- Suteikti didesnę materialinę paramą tėvų globos netekusiems asmenims, nes jie gauna gyvenimo pradžiai mažai lėšų, ir ne daug kas šiuo aspektu jiems gali padėti.

LITERATŪRA

1. Aristotelis (1990). Rinktiniai raštai. Vilnius. Mintis
2. Braslauskienė R. (1995). Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai// Lietuvos šeima: tradicijos ir ateitis: mokslinės – praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. Klaipėda. Klaipėdos universiteto leidykla.
3. Barkauskaitė M. (2001). Paaugliai. Sociopedagoginė dinamika. Monografija. Vilnius. Vilniaus pedagoginis universitetas.
4. Barkauskaitė M. (1999). Vaikų globa ir rūpyba Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę// *Socialinis ugdymas I*. Vilnius. Vilniaus pedagoginis universitetas. P. 29 - 51
5. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius. Jošara
6. Bobrova L., Kazlauskienė A., Lekavičienė V., Pacevičienė R., Ptašinskienė I. (2008). Kursinių ir baigiamųjų darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos. Šiauliai. Šiaulių universiteto leidykla
7. Bruzgelevičienė R. (2001). Lietuvos švietimo kaita, švietimo studijos 6. Vilnius. Garnelis.
8. Dialogai apie auklėjimą (1984). Kaunas. Šviesa.
9. Dystervėgas A. (1988). Pedagoginiai raštai. Kaunas. Šviesa.
10. *Education for Children in Residential and Foster Care*. (2000).[žiūrėta 2008-01-08]. Prieiga per internetą: <www.scre.ac.uk/rie/n163/n163borland.html>.
11. Finkelstein M., Wamsley M. (2002). *What keeps childrens in foster care from succeeding in school?*[žiūrėta 2008-01-08]. Prieiga per internetą: <http://www.vera.org/publication_pdf/169_280.pdf>.
12. Heather M.D. (1999) *Foster care's underworld*. [žiūrėta 2008-01-08]. Prieiga per internetą: <www.city-journal.org/html/9_1_foster_cores.htm>.
13. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai. Šiaulių universiteto leidykla.
14. *Jungtinių tautų ataskaitos baigiamosios pastabos: Lietuva* (2006). [Žiūrėta 2007-05-20]. Prieiga per internetą: < CRC/C/LTU/CO/2,www.socmin.lt>.
15. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60 -150
16. Karčiauskienė M. (1989). J. H. Pestalocis, rinktiniai raštai. Kaunas. Šviesa
17. Kviesskienė G. (2002). Socialinio pedagogo ABC. *Socialinis ugdymas V*. Vilnius
18. Komenskis J. A. (1986). Pedagoginiai raštai. Kaunas. Šviesa.
19. Konstantinovas N., Medinskis J. (1987). Pedagogikos istorija. Vilnius. Mokslas.
20. Kučinskas V., Kučinskienė R. (2000). Socialinis darbas švietimo sistemoje. Klaipėda. Klaipėdos universiteto leidykla.

21. *Kurkime Europa vaikams ir su vaikais*. [žiūrėta 2008-02-19]. Prieiga per internetą: < www.coe.int/T/TransversalProjects/Children/other%20langauges/bookletLithuan.pdf - >.
22. Laužikas J. (1993). Rinktiniai raštai. Vilnius. Mintis.
23. Leliūgienė I. (2003). Socialinė pedagogika. Kaunas. Technologija.
24. Leliūgienė I. (1997). Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas. Technologija.
25. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2006). Vilnius. Teisinės informacijos centras.
26. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas.// *Valstybės Žinios*, 2004.06.03, Nr.: 88, Publ. Nr.: 3208.
27. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas 2003m. birželio 17d. Nr IX – 1630 Vilnius.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucija(2000). Vilnius. Teisės institutas.
29. Lietuvos Respublikos Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996, Nr.33- 807
30. Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, Nr. VIII – 674 (Žin., 1983, Nr. 35 – 933, 2000 Nr. 58 – 1702).
31. *Lietuvos vyriausybės nutarimas dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005–2008 metų programos patvirtinimo* [žiūrėta 2007-09-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt/lit/ta/20041113.doc>>.
32. *Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas 2000 m. kovo 21 d. Nr.VIII – 1586 Vilnius*. [žiūrėta 2007 – 12- 18]. Prieiga per internetą: <http://www.3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_/?p_id=211739>.
33. Martin J. (2003). *Foster youth desire college, study shows, but face roadblocks to learning*. [žiūrėta 2008-01-08]. Prieiga per internetą: < <http://mednews.wustl.edu/tips/page/normal/452.html>>.
34. Myers G. D. (2000). Psichologija. Kaunas. Poligrafija ir informatika.
35. Moras T. (1968). Utopija. Vilnius. Žaltvykslė.
36. Motinystės ir vaikystės apsauga (1989). Vilnius.
37. Miles G. (1996) *Children's rights in residential care. Childhood policies. - Strasbourg*. Doc. CDPS CP (96)9. [žiūrėta 2007- 04 -17]. Prieiga per internetą: < [http://tilz.tearfund.org/webdocs/Tilz/Topics/CareENG_full%20doc\(1\).pdf](http://tilz.tearfund.org/webdocs/Tilz/Topics/CareENG_full%20doc(1).pdf)>
38. Platonas . (2001). Valstybė. Vilnius. Pradai.
39. Sakalauskas G. (2000). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius. Vaiko teisių informacijos centras.
40. Samašonok K., Žukauskienė R. (2004). Globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, mokyklinės adaptacijos ir kompetencijos ypatumai // *Socialinis darbas*. Nr. 3(2) p. 119 – 125

41. Suchomlinskis V. (1988). Pedagoginiai raštai. Kaunas. Šviesa.
42. Suslavičius A. (2006). Socialinė psichologija. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla.
43. Švietimo ir mokslo ministerija (1999). Lietuvos švietimo klasifikacija. Vilnius.
44. Vaiko teisės (1997). Vilnius. Meralas.
45. Vaitkevičius J. (1995). Socialinės pedagogikos pagrindai. Vilnius. EGALDA.
46. Ušinskis K. (1987). Pedagoginiai raštai. Šviesa.
47. Vosylienė E. (2004). Šeimynos tipo globos namų ir bendrojo lavinimo mokyklų bendradarbiavimas sprendžiant ugdytinių mokymosi motyvacijos problemas // *Socialinis ugdymas VIII*. Vilnius. Vilniaus pedagoginis universitetas.
48. Zinkevičienė A. (1994). Kur eis vaikai, kurių niekas neprivalo priimti?// *Lietuvos rytas*. Gegužės mėn. p. 35
49. Želvys R., Būdienė V., Zabulionis A. (2003). Švietimo politika ir monitoringas. Vilnius
50. Žmogaus teisės, kuriomis naudojames kasdien (1998). Vilnius. Europos tarybos informacijos ir dokumentacijos centras.
51. Žukauskienė R. (2002). *Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai* [žiūrėta 2008-01-09]. Prieiga per internetą: < <http://www3.mruni.lt/lt/soc.htm> >.
52. Василькова В. Ю. (2004). Методика и опыт работы социального педагога. Москва. Академия.
53. Мустаева Ф. А. (2003). Социальная педагогика. Москва. Академический Проект.
54. Никитина А. В. (2002). Социальная педагогика. Москва. ВЛАДОС.
55. Шипицын М. Л. (2003). Дети социального риска и их воспитание. Санкт - Петербург. Речь.

PRIEDAI